

SAVONIA

OPINNÄYTETYÖ - YLEMPI AMMATTIKORKEAKOULUTUTKINTO
SOSIAALI-, TERVEYS- JA LIIKUNTA-ALA

LASTENSUOJELUN JA ERITYISHUOLLON RAJAPINNALLA

Kehitysvammainen ja erityistä tukea tarvitseva lapsi
sijaishuollossa

TEKIJÄ:

Riina Göös

Koulutusala Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala			
Tutkinto-ohjelma Sosiaali- ja terveysalan kehittämisen ja johtamisen tutkinto-ohjelma			
Työn tekijä Riina Göös			
Työn nimi Lastensuojelun ja erityishuollon rajapinnalla – Kehitysvammainen ja erityistä tukea tarvitseva lapsi sijaishuollossa			
Päiväys	3.5.2021	Sivumäärä/Liitteet	48 / 3
Toimeksiantaja/Yhteistyökumppani(t) KVPS Tukena Oy			
Tiivistelmä Lastensuojelun ja kehitysvammahuollon rajapinnalla olevien asiakkaiden palveluita järjestetään Suomessa alueittain eri tavalla. Uusimman arviointitiedon mukaan Suomessa on pulaa kehitysvammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien lasten ympärivuorokautista hoitoa tarjoavista palveluista. Erityisesti lastensuojelua ja vammaistyötä yhdistävien palveluiden kehittämiseksi on alueellista tarvetta. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää kuinka kehitysvammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien lasten sijaishuolto on toteutettu Keski-Suomessa. Tutkimuksen tavoitteena oli saada tietoa siitä, kuinka yksityinen kehitysvammapalveluita tarjoava yritys pystyy tuottamaan kehitysvammaisten lasten lastensuojelun sijaishuollon palveluita. Tutkimus toteutettiin laadullisena tapaustutkimuksena. Tutkimusaineisto kerättiin teemahaastatteluiden avulla. Kohderyhmänä oli vammaispalveluiden ja lastensuojelun työntekijöitä Keski-Suomen kunnista. Tutkimukseen osallistui kolme tapauskuntaa, joista haastateltiin seitsemän (7) työntekijää sekä vammaispalveluiden että lastensuojelun puolelta. Aineisto analysoitiin induktiivisen sisällönanalyysin avulla. Tutkimuksessa ilmeni, että kehitysvammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien lasten sijaishuollon järjestämiseen on useita vaikuttavia tekijöitä. Tutkimuksen tulokset jaoteltiin neljään pääluokkaan, jotka ovat lasten oikeudet, yksilölliset ratkaisut sijaishuollon järjestämiseen, vammaistyön ja lastensuojelun välinen yhteistyö sekä muulla lapsen tarpeen edellyttämällä tavalla tehdyt sijoitukset. Tutkimuksessa ilmeni, että ensisijaisesti kehitysvammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien lasten sijaishuolto järjestetään kuten muillekin lapsille lastensuojelun palveluissa. Mikäli lastensuojelun palvelut eivät vastanneet lapsen laajoihin tuen tarpeisiin on sijoituksia tehty myös kehitysvammalaitokseen.			
Avainsanat lastensuojelu, sijaishuolto, kehitysvammaiset, erityistä tukea tarvitseva lapsi, sosiaalihuollon palvelut			

Field of Study Social Services, Health and Sports	
Degree Programme Master's Degree Programme in Management and Development for Social and Health Care Professionals	
Author Riina Göös	
Title of Thesis Boundaries between Child Protection and Disability Services – Children with developmental disabilities or special needs in child protection services	
Date 3.5.2021	Pages/Appendices 48 / 3
Client Organisation /Partners KVPS Tukena Oy	
<p>Abstract</p> <p>Child protection services are arranged differently for children with developmental disabilities or special needs in different parts of Finland. There is a lack of suitable child protection places for disabled children and children with special needs in Finland. The purpose of this study was to investigate how child protection services in Central Finland are organized for children with developmental disabilities or special needs. The aim of the study was to provide information on how a private company providing services for persons with intellectual disabilities can also provide foster care for children with special needs.</p> <p>The research method was a qualitative case study. The data collection of the study was carried out with the help of thematic interviews. The target group was employees of disability services and child welfare from the municipalities of Central Finland. Three municipalities participated in the study, and seven (7) employees were interviewed from both the disability services and child welfare unit. The data was analyzed by inductive content analysis.</p> <p>The study revealed that there are several influencing factors in the organization of foster care for children with developmental disabilities and special needs. The results of the study were divided into four main categories: children's rights, individual solutions to arranging foster care, co-operation between disability work and child protection, and providing foster care in a way that children's needs require. The study revealed that foster care for children with developmental disabilities and special needs is provided in the same way as for other children in child protection services. If child protection services did not meet the child's extensive support needs, services had been organized in a developmental disability institution.</p>	
<p>Keywords</p> <p>child protection, foster care, children with intellectual disabilities, children with special needs, social services</p>	

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	6
2	KEHITYSVAMMAINEN JA ERITYISTÄ TUKEA TARVITSEVA LAPSI PALVELUVERKOSTOSSA.....	8
2.1	Kehitysvammainen ja erityistä tukea tarvitseva henkilö.....	8
2.2	Perheen ja lapsen saama tuki	9
2.3	Pois laitoksista - kohti yksilöllisiä palveluratkaisuja	11
3	SIJAISHUOLTO OSANA LASTENSUOJELUA.....	13
3.1	Lastensuojelu Suomessa	13
3.1.1	Lasten oikeudet	14
3.1.2	Lapsen etu.....	15
3.2	Lastensuojelun sijaishuolto	16
3.3	Kehitysvammainen ja erityistä tukea tarvitseva lapsi lastensuojelun sijaishuollossa	17
4	TUTKIMUKSEN TARKOITUS, TAVOITTEET JA TUTKIMUSKYSYMYKSET.....	19
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	20
5.1	Kohderyhmä.....	20
5.2	Tapaustutkimuksen toteuttaminen teemahaastattelulla	20
5.3	Aineiston analysointi	23
6	KEHITYSVAMMAISEN JA ERITYISTÄ TUKEA TARVITSEVAN LAPSEN SIJAISHUOLLON JÄRJESTÄMINEN	25
6.1	Lapsen oikeudet lastensuojelun sijaishuollon järjestämisessä	25
6.2	Sijaishuollon järjestäminen yksilöllisiin tarpeisiin perustuen.....	26
6.3	Lastensuojelun ja vammaispalveluiden yhteistyön merkitys.....	27
6.4	Kehitysvammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien sijoitukset tapauksunnissa	29
7	POHDINTA.....	31
7.1	Johtopäätökset ja tulosten pohdinta	31
7.2	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	34
7.3	Jatkotutkimus ja kehittämisaiheet	36
	LÄHTEET	38
	LIITE 1: HAASTATTELUKUTSU.....	42
	LIITE 2: TEEMAHAASTATTELUN RUNKO.....	43
	LIITE 3: TUTKIMUSTULOKSET TAULUKOITUNA	44

KUVAT

KUVA 1. Vammaisen lapsi toimijana (Ahola ja Pollari 2018, 6).	11
KUVA 2. Kehitysvammalaitosten asiakasmäärät ikäjakauman mukaan vuosina 2010–2018 (sotkanet.fi).....	12
KUVA 3. Tutkimusprosessin eteneminen	22

TAULUKOT

TAULUKKO 1. Esimerkki alkuperäisilmauksen pelkistämisestä.....	23
TAULUKKO 2. Esimerkki aineiston ryhmittelystä ja abstrahoinnista	24

1 JOHDANTO

Lastensuojelun ja erityishuollon rajapinnalla olevien asiakkaiden palveluiden järjestäminen on haastavaa. Kehitysvammaiset ja erityistä tukea tarvitsevat lapset ovat marginaaliryhmä lastensuojelun asiakkaista, mutta heidän sijaishuoltonsa järjestäminen on vaativa prosessi. Laajojen tuen tarpeiden vuoksi nämä lapset tarvitsevat erityistä tukea elämässään ja asettavat siten haasteita lastensuojelun työntekijöille sopivan sijaispaikan etsintään. Lapsen erityiset tuen tarpeet tulee ottaa huomioon lastensuojelun sijaishuollon järjestämisessä. Kaikessa lasta koskevassa päätöksenteossa on myös aina otettava huomioon lapsen etu.

Lastensuojelun tarkoituksena on suojella lasta ja turvata hänelle oikeus hyvään lapsuuteen ja kasvuympäristöön. Lastensuojelun pääpainona ovat ennaltaehkäisevät palvelut. Mikäli lapsen turvallisuutta kotona ei pystytä takaamaan, voidaan lapsi lastensuojelun perusteella sijoittaa kodin ulkopuolelle. Sijaishuollolla tarkoitetaan näitä toimenpiteitä, joilla lapsen hoito ja kasvatusta järjestetään kodin ulkopuolella. (Räty 2012, 8–9.)

Lastensuojelun ja erityishuollon rajapinta on ilmiönä melko uusi, sillä aiemmin kehitysvammaisia ja erityistä tukea tarvitsevia lapsia on sijoitettu kehitysvammalaitoksiin, vaikka palvelutarve olisi ollut lastensuojelullinen. Kehitysvammalaitoksissa olevan osaamisen on katsottu vastaavan lasten erityisiin tuen tarpeisiin. Pirstaleinen palveluverkosto hankaloittaa kehitysvammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien lasten palvelutarpeiden arviointia ja tarkoituksen mukaisten palveluiden järjestämistä. Kehitysvammaisilla ja erityistä tukea tarvitsevilla lapsilla on kuitenkin oikeus myös lastensuojeluun ja lastensuojelun palveluihin. Suomesta puuttuu yhtenäinen malli, joka ohjaisi kuntia kehitysvammaisten lasten lastensuojeluprosessissa ja palvelujen järjestämisessä (Sinko, Pitkänen, Hoikkala, Pollari, ja Martiskainen 2016, 22).

Kehitysvammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien lasten asumispalveluiden järjestämiselle on Suomen laajuisesti tarvetta. Suomessa tehty vammaispoliittinen päätös lakkauttaa kehitysvammaisten laitosasuminen vuoteen 2020 mennessä ei ole täysin toteutunut. Vuonna 2018 alle 18-vuotiaista kehitysvammaisista 118 asui pitkäaikaisesti kehitysvammalaitoksessa (Kehitysvammalaitosten 0–17-vuotiaat pitkäaikaisasiakkaat 31.12.2020). Erityislasten tarvitsemia palveluja voidaan tuottaa avoimuuden sosiaalipalveluna tiiviissä yhteistyössä vanhempien ja muiden läheisten kanssa. Jos kehitysvammaisen tai erityistä tukea tarvitsevan lapsen palvelut toteutetaan lastensuojelulain perusteella, on tarkoituksenmukaisia palveluntuottajia vähän tarjolla. Lastensuojeluyksiköissä on erityistä osaamista lastensuojelusta, mutta näissä yksiköissä ei välttämättä henkilöstöllä ole osaamista kehitysvammaisen lapsen hoidosta ja kasvun tukemisesta.

Kunnissa on hyvin kirjavat käytännöt kehitysvammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien lasten lastensuojelupalveluiden järjestämiseksi. Näitä rajapintatapauksia käsitellään tapauskohtaisesti kunnittain ja käytännöt palveluiden järjestämiseksi ovat kirjavat. Keski-Suomen alueella on pulaa lastensuojelun ja kehitysvammahuollon osaamista yhdistävistä palveluista. Erityisesti ympärivuorokautisen hoidon palveluista on pulaa. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019, 101.) Tutkimukseni tarkoituksena on selvittää, kuinka Keski-Suomessa on järjestetty kehitysvammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien lasten sijaishuolto.

Oma mielenkiintoni tutkittavaan aiheeseen on noussut käytännön työstä. Toimin palveluyksikön johtajana Tukena Kultasiivessä, joka tarjoaa pitkäaikaista asumista kehitysvammaisille ja erityistä tukea tarvitseville lapsille. Olen työssäni törmännyt vammaispalveluiden ja lastensuojelun väliseen rajapintaan ja haluan selvittää millainen toimintamalli palvelisi parhaiten rajapintatapauksia. Tutkimuksen tavoitteena on saada tietoa siitä, kuinka yksityinen kehitysvammaispalveluita tarjoava yritys pystyy tuottamaan kehitysvammaisten lasten lastensuojelun sijaishuollon palveluita.

Tutkimus on luonteeltaan laadullinen tapaustutkimus. Tapaustutkimuksessa luodaan kokonaisvaltainen kuva tutkittavasta ilmiöstä. Tutkimus kohdentuu Keski-Suomen kuntiin ja tutkimuksen aineisto kerätään haastatteleamalla tapauskuntien lastensuojelun ja vammaispalveluiden työntekijöitä rajapintaa koskien. Haastatteluissa käytetään teemahaastattelun menetelmää. Aineisto litteroidaan ja analysoidaan induktiivisen aineiston analyysin avulla.

Tutkimuksen toimeksiantajana on KVPS Tukena Oy, joka tuottaa palveluita kehitysvammaisille ja erityistä tukea tarvitseville henkilöille. Tukena on yksityinen palveluntuottaja, jonka omistaa Kehitysvammaisten palvelusäätiö. Tukena ja Kehitysvammaisten palvelusäätiö muodostavat KVPS-konsernin, jolla on yhteinen vahva arvopohja. KVPS-konsernin tavoitteena on edistää ja tukea kehitysvammaisten ihmisten ja heidän perheidensä hyvää elämää. Tämän tutkimuksen tuloksia hyödynnetään Tukenan palvelujen kehittämisessä.

2 KEHITYSVAMMAINEN JA ERITYISTÄ TUKEA TARVITSEVA LAPSI PALVELUVERKOSTOSSA

2.1 Kehitysvammainen ja erityistä tukea tarvitseva henkilö

Kehitysvammaiset ja erityistä tukea tarvitsevat henkilöt ovat yksilöitä, joilla kehitysvammaisuus ilmenee eri tavalla. Kehitysvammaisella tarkoitetaan henkilöä, jolla on haasteita ymmärtämisessä ja oppimisessa. Kehitysvammaisuutta voidaan määritellä lääketieteellisesti aivojen toiminnan häiriöllä tai näkyvänä toimintakyvyn puutteena. Yksi tapa määritellä kehitysvammaisuutta on yksilön suhde ympäröivään yhteisöön, jolloin kehitysvammaisuus nähdään sosiaalisena ilmiönä. Näissä eri näkökulmissa yhtenevää on se, että kehitysvammainen ja erityistä tukea tarvitseva henkilö tarvitsee kehitysvammansa vuoksi apua ja tukea elämässään. (Arvio 2014, 90–93; Mitä kehitysvammaisuus on 2020.)

Tunnetuimpia määritelmiä on lääketieteellinen ICD-10 tautiluokitus, jonka mukaan älyllinen kehitysvammaisuus jaotellaan toimintakyvyn mukaan neljään luokkaan: lievä, keskivaikea, vaikea ja syvä kehitysvammaisuus (Tautiluokitus ICD-10 2011, 272–273). Jako eri kehitysvamma-asteiden välillä tehdään älykkyyssosamäärän mukaan. Älykkyyssosamäärän lisäksi kehitysvammaisuutta voidaan määritellä suhteessa eri kehitysosa-alueisiin. Kehitysvammaisilla henkilöillä ilmenee puutteita kielellisissä, motorisissa, sosiaalisissa ja kognitiivisissa kyvyissä. Kehitysvammaisen henkilön tuen tarpeet eri osa-alueilla ovat hyvin yksilöllisiä. Kehitysvammaisuuteen voi liittyä myös liitännäisoireita kuten epilepsia tai cp-vamma. (Kaski, Manninen & Pihko 2012, 18; Ainsworth & Baker 2004, 68).

Kehitysvammaisuutta määritellään myös osana Suomen lainsäädäntöä. Laki kehitysvammaisten erityishuollosta määrittelee, että palveluita myönnetään henkilölle: ”jonka kehitys tai henkinen toiminta on estynyt tai häiriintynyt synnynnäisen tai kehitysiässä saadun sairauden tai vamman vuoksi”. Lain mukaan henkilölle myönnetään palvelut erityishuoltona, mikäli hän ei muun lain nojalla voi saada tarvitsemiaan palveluita (Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 519/1997 1–2§.)

Kaikilla erityisen tuen tarvitsevilla henkilöillä ei ole varsinaista kehitysvamma diagnoosia. Erityistä tukea tarvitsevan henkilön tuen tarpeet voivat kuitenkin olla aivan yhtä laajat kuin kehitysvammaisella henkilöillä. Erityistä tukea tarvitsevan henkilön diagnoosina voi olla esimerkiksi autismin kirjo, ADHD, ADD tai laajat oppimisvaikeudet (Pihko, Haataja & Rantala 2014). Palveluverkoston kehitysvammaisia ja erityistä tukea tarvitsevia kohdellaan yhtenevästi.

Tarkkaa tietoa kehitysvammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden määrästä ei ole. Suomessa kehitysvammaisia ja erityistä tukea tarvitsevia henkilöitä on arviolta 1 % väestöstä. (Kaski ym. 2012, 21). Kehitysvammaisten lasten määrää ei tarkkaan tiedetä sillä tilastotietoa kehitysvammaisten ikäjakaumasta ei ole. Koko väestön ikäjakaumasta voidaan kuitenkin karkeasti arvioida, että alle 18-vuotiaita kehitysvammaisia henkilöitä on noin 11 000 (Kehitysvammaisten henkilöiden ikäjakauma 2020).

2.2 Perheen ja lapsen saama tuki

Perustuslain mukaan julkisen vallan on turvattava kansalaisille riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut (Suomen perustuslaki 731/1999, 19§). Kuntien vastuulla on järjestää näitä palveluita asukkailleen ja kuntien palveluvastuusta ja palveluiden järjestämisvelvoitteista on kirjattu erikseen jokaiseen erityislakiin. Jotkin etuudet ovat katsottu olevan niin välttämättömiä, että niiden saatavuudesta on kirjattu yksilön subjektiivinen oikeus. Lisäksi sosiaali- ja terveyspalveluissa on määrärahasidonnaisia sekä kunnan vapaaehtoisesti järjestämiä palveluita. (Pollari 2011, 15–16.)

Sosiaalihuoltolaisissa (710/1982) säädetään kuntien tehtävistä, jotka koskevat sosiaalihuoltoa. Sosiaalihuoltolaki määrittelee kunnan järjestämisvastuuta palveluille, jotka vastaavat henkilön tuen tarpeisiin. Sosiaalihuoltolain mukaisia peruspalveluita ovat mm. sosiaalityö ja -ohjaus, perheneuvonta ja kuntoutus sekä laitospalvelut. Näiden lisäksi kuntien on huolehdittava erityislainsäädäntöön (kehitysvammalaki, lastensuojelulaki) kirjatut velvoitteet palveluiden järjestämisvastuusta. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 14§.)

Kuten lapsiperheiden palveluissa yleensäkin, myös kehitysvammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien lasten palveluiden järjestämisessä noudatetaan periaatetta yleisestä palvelusta erityiseen. Ensimmäisiksi palvelut järjestetään sosiaalihuoltolain perusteella ja mikäli sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut eivät riitä tai eivät vastaa lasten tarpeisiin, järjestetään palvelut erityislain puitteissa. Vammaispuolustuslaki ja kehitysvammalaki huolehtivat, että lapsen erityisestä tuen tarpeesta johtuviin palvelutarpeisiin vastataan. (Koskentausta ja Westerinen 2016, 758.)

Kehitysvammaiselle ja erityistä tukea tarvitsevalle lapselle ja hänen perheelleen on saatavilla laajat palvelut. Eri palveluiden ja tukimuotojen kokonaisuutta on kuitenkin vaikea hahmottaa, sillä palveluverkosto on niin monimutkainen. Palvelukokonaisuuden hahmottamiseksi eri organisaatioiden tulisi tehdä tiivistä yhteistyötä, jotta varmistetaan palveluiden riittävyys tai säästyään palveluiden päällekkäisyydeltä. (Pietiläinen 2003, 330–331.) Palvelusuunnitelmien kirjaaminen on osa lapsiperhepalveluiden arkea. Oma sosiaalityöntekijä kokoaa perheen palvelut yhteen suunnitelmaan, jonka avulla hän hahmottaa paremmin kokonaisuutta. Suurten verkostojen hallitsemiseen vaaditaan kuitenkin vahvaa osaamista ja erityisesti alan tuntemusta. Palvelusuunnitelman laatimista vammaiselle henkilölle ohjaa myös lainsäädäntö (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 1987/380 3a§).

Vammaisen lapsen sosiaali-, terveys- ja sivistystoimen palveluverkosto on laaja. Käytännössä päävastuu palveluiden koordinoinnissa ja tiedon siirtämisessä eri tahojen välillä on vanhemmilla. Vanhemmilla on myös päävastuu tiedon etsimisestä saatavilla olevista palveluista sekä niiden hakemisesta. Lapsiasiavaltuutetun toimiston (Hujala 2011, 19–20) tekemän selvityksen mukaan vammaisen lapsen vanhemmat kokevat usein, että heidän pitäisi olla vähintään asiantuntijoita, jotta lapsi saisi tarvitsemansa palvelut. Kunnan järjestämä palveluohjaus ei toimi toivotulla tavalla ja vanhemmat itse joutuvat puolustamaan lapsen oikeuksia lainmukaisiin palveluihin. Vanhempien aktiivisuuden lisäksi Suomessa eri alueiden väliset erot sosiaali- ja terveyspalveluiden tasossa ja laadussa ovat merkittävät. Tähän vaikuttaa usein kunnan taloudellinen tilanne ja käytössä olevat resurssit. Eriarvoisuutta syntyy myös tuen tarpeen arvioinnissa ja palvelutarpeiden priorisoinnissa. (Pollari 2011, 15.)

Palvelusuunnitelma on vain suunnitelma tarvittavista palveluista, eikä suunnitelmaan kirjattu palvelutarve vielä tarkoita palvelun myöntämistä. Kehitysvammaisen ja erityistä tukea tarvitsevan lapsen palveluita tulee katsoa myös koko perheen palveluina, sillä lapsi on aina osa perhettä. Vain lapselle kohdennetut palvelut eivät välttämättä vastaa perheen kokonaispalvelutarpeeseen. (Pietiläinen 2003, 334–338). Sosiaali- ja terveysministeriön (2016, 44–45) selvityksestä käy ilmi, että vammaisen lapsen perheille myönnetty tuki ja ennaltaehkäisevät palvelut eivät ole olleet riittävät. Erityisesti perheen jaksamista tukeva kehitysvammaisten lasten tilapäishoito on ollut liian vähäistä. Tilapäishoidon palveluita on koettu vaikeaksi järjestää erityisesti haastavasti käyttäytyville lapsille ja nuorille.

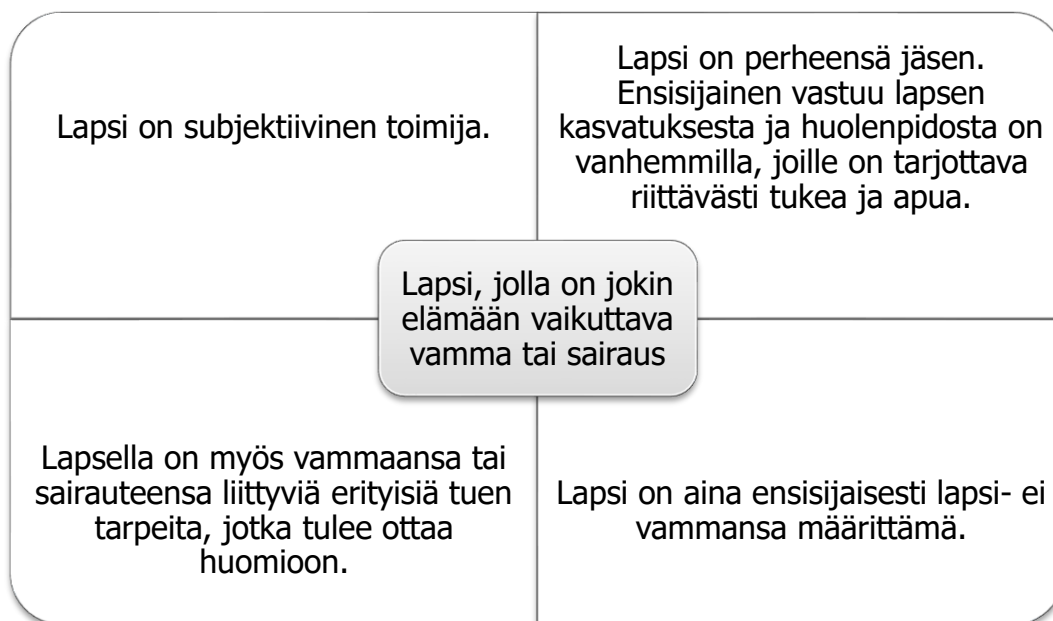
Tilapäis- tai lyhytaikaishoidolla tuetaan perheen jaksamista ja kehitysvammaisen ja erityistä tukea tarvitsevan lapsen asumista kotona. Lyhytaikaishoidon tarkoituksena on mahdollistaa lepo ja virkistyshetket vanhemmille. Kehitysvammaisen ja erityistä tukea tarvitsevan lapsen lyhytaikainen huolenpito voidaan järjestää monella tapaa. Perheiden tarpeista lähtevä toteutusmuoto lyhytaikaishoidolle voi olla perhelomitus, kotihoito, perhehoito tai asuntolahoito. Usein palveluiden suuri käyttöaste vaikuttaa siihen, että perheet eivät voi valita tilapäishoidon aikaa itselle sopiviksi, vaan ajat on valmiiksi määritelty palveluntuottajan toimesta. Tilapäishoidolla ei pystytä vastaamaan äkillisiin palvelutarpeisiin, sillä hoitajaksot on suunniteltu etukäteen. (Hujala 2011, 20.)

Vaikeasti vammaisen lapsen hoitaminen kotona on ympärivuorokautista työtä. Vanhempien tukeminen ja riittävät palvelut edesauttaa lapsen mahdollisuuksia asua kotona. Vanhemman kasvatusta ja hoitotehtävien lisäksi heidän energiansa menee usein edunvalvonnallisiin tehtäviin, kuten palveluiden ja etuuksien hakemiseen. Vanhempien kokemukset tästä ”kokopäivätyöstä” ovat usein rankkoja. Esimerkiksi harvinaista neurologista sairautta sairastavien lasten vanhemmat ovat kokeneet että sosiaali- ja terveysalan työntekijät eivät ymmärrä heitä, eivätkä heidän vaikeasti vammaista lastansa. Vanhemmat joutuvat taistelemaan palveluiden saatavuudesta ja toimimaan ammattilaisena oman lapsensa palveluverkostossa. (Currie ja Szabo 2019, 1256–1257.) Vaatimukset vanhemmuudelle ovat tällöin paljon enemmän kuin mitä vanhemmuus lähtökohtaisesti on. Tämä asettaa perheet eriarvoiseen asemaan ja mikäli perhe ei saa tarvittavaa tukea vammaispalveluista, ajautuvat he hakemaan niitä lastensuojelun puolelta.

Tomlinsonin ym. (2014) mukaan julkisen vallan tulisi suunnata katseet sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden kehittämiseen ja kohdentaa varoja tutkimustyöhön. Tutkimustyön avulla pitäisi kerätä tietoa siitä, kuinka kehitysvammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien lasten palveluita kehitetään niin että ne vastaavat henkilön tarpeisiin oikea-aikaisesti. Tulevaisuudessa tuleekin edelleen kehittää ennaltaehkäiseviä palveluita. (Tomlinson ym. 2014, 1127–1128.) Kehitysvammaisen ja erityistä tukea tarvitsevan lapsen ja perheen tukemiseen tulee siis etsiä uusia ja vaihtoehtoisia keinoja nykyisten tilalle. Palveluiden tarjoaminen perheelle silloin kun sen todellinen tarve on, auttaa vanhempia jaksamaan ja tukee koko perheen hyvinvointia.

Kehitysvammaisen ja erityistä tukea tarvitseva lapsi tulee nähdä aktiivisena toimijana ja perheensä jäsenenä. Yhdenvertaisuus muiden lasten kanssa on tärkeä osa kehitysvammaisen ja erityistä tukea tarvitsevan lapsen toimijuuden parantamista. (Kuva 1.) Palveluverkostossa tarvitaan kuitenkin muutosta, jotta vammaisen lapsen osallisuus itseään koskevissa asioissa toteutuisi. Pelkän vammaisuuden hyväksyminen ei kuitenkaan vielä tarkoita vammaisen lapsen osallisuutta tai lapsen oikeuksien

toteutumista laajemmin. Vammaisen lapsen palvelut toteutetaan peruspalveluina, mutta erityisen tuen tarpeesta johtuen niitä voidaan laajentaa myös erityispalveluihin. (Ahola & Pollari 2018, 6.)

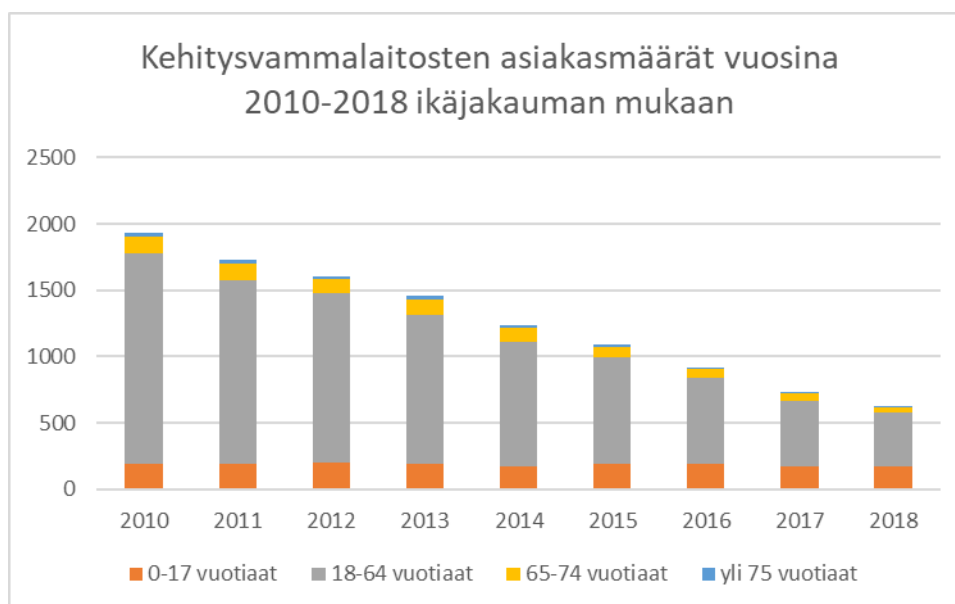
KUVA 1. Vammaisen lapsi toimijana (Ahola ja Pollari 2018, 6).

2.3 Pois laitoksista - kohti yksilöllisiä palveluratkaisuja

Suomen vammaispolitiikka nojaa vahvasti YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien sopimukseen. YK:n vammaissopimuksen tarkoitus on edistää vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuutta ja oikeutta täyteen kansalaisuuteen. Kansainvälinen vammaissopimus ohjaa asumispalveluiden järjestämisestä niin että vammaisilla henkilöillä olisi yhtenevät oikeudet osallisuuteen ja yhteiskuntaan kiinnittymiseen. Sopimuksen mukaan jokaisella vammaisella henkilöllä on oikeus itse päättää missä asuu ja kenen kanssa. 2000-luvulla vammaisten oikeuksien sopimus on ollut vahvasti mukana Suomen vammaispolitiikassa. (Mietola, Teittinen & Vesala 2013, 8–9.)

Suomessa on 2000-luvulla työskennelty päämäärätietoisesti kehitysvammalaitosten lakkauttamiseksi. Hallituksen hyväksymän KEHAS-ohjelman tarkoituksena on mahdollistaa yksilöllinen asuminen laitoksista ja lapsuudencodeista pois muuttaville. Yhtenä tavoitteena oli lakkauttaa kehitysvammaisten laitosasuminen Suomesta vuoteen 2020 mennessä. Sosiaali- ja terveysministeriön tekemän väliselvityksen perusteella KEHAS-ohjelman toimeenpanossa on osittain edistytty hyvin yksilöllisten asumisratkaisujen löytämiseksi kehitysvammaisille ja erityistä tukea tarvitseville henkilöille. Esimerkiksi laitospaikat ovat kokonaisuudessaan vähentyneet ja uusia palveluja on kehitetty rinnalle. Myös muuttovalmennusta järjestetään aktiivisemmin kehitysvammaisille henkilöille. (Laitoksesta yksilölliseen asumiseen 2016, 30.)

Kaikki ohjelman tavoitteet eivät kuitenkaan ole edistyneet toivotusti. Vaikka kokonaisuudessaan laitostasuminen paikat ovat vähentyneet KEHAS-ohjelman myötä, ei samanlaista tulosta ole saatu lasten laitostasuminen vähentämiseksi. Sosiaali- ja terveysministeriön (Laitoksesta yksilölliseen asumiseen 2016, 42) väliraportissa korostetaan, että kehitysvammaisille lapsille ja nuorille tulisi lisätä vailinnan mahdollisuutta ja vaihtoehtoja asumisen järjestämiseksi. Erityisesti alle viiden kehitysvammaisen lapsen pienryhmäkoteja tulisi perustaa lisää. Kuvassa 2 näkyy ero aikuisten ja lasten laitospaikojen kehityksestä viime vuosikymmenellä. Samalla kun aikuisikäisten kehitysvammaisten laitospaikat ovat laskeneet hurjasti vuodesta 2010 vuoteen 2018, ei lasten (0–17-vuotiaat) asiakasmäärä ole juurikaan muuttunut. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen keräämien tietojen mukaan kehitysvammalaitoksissa asuu noin 120 alle 18-vuotiasta lasta. Lasten lukumäärä laitoshoidossa on pysynyt vuodesta 2010 saakka lähes muuttumattomana (kuva 2).

KUVA 2. Kehitysvammalaitosten asiakasmäärät ikäjakauman mukaan vuosina 2010–2018 (sotkanet.fi)

3 SIIJAISHUOLTO OSANA LASTENSUOJELUA

3.1 Lastensuojelu Suomessa

Lastensuojelulain tarkoituksena on turvata lapselle oikeus turvalliseen lapsuuteen, hyvään kasvuym-
päristöön sekä erityiseen suojeluun. Laissa painotetaan lapsen edun huomioon ottamista kaikissa
häntä koskevissa asioissa sekä päätöksenteossa. Lapsen etua tulee arvioida lasta kuulemalla ja lap-
sella on oikeus osallisuuteen häntä koskevissa asioissa. Lastensuojelulaissa kirjatut lapsen oikeudet
tulee huomioida myös muiden palveluiden yhteydessä. (Räty 2012, 1)

Lastensuojelulain 2 § mukaan vanhemmilla ja muilla lapsen huoltajilla on vastuu lapsen hyvinvoin-
nista. Perheiden kanssa työskentelevien viranomaisten tulee tukea vanhemmuutta ja täten mahdol-
listaa lapselle tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi. Mikäli vanhemmilla ei ole mahdollisuutta toteut-
taa tätä 2 § ehtoa, täytyy viranomaisen puuttua asiaan lapsen suojelemiseksi. (Lastensuojelulaki
417/2007, 2§.)

Lastensuojelun palvelut ovat monivaiheisia ja -asteisia. Palvelut jaotellaan karkeasti ennaltaehkäise-
viin palveluihin, lastensuojelutarpeen selvitykseen, avohuoltoon, huostaanottoon, sijaishuoltoon ja
jälkihuoltoon. Ehkäisevän lastensuojelun tarkoituksena on tukea lasta ja perhettä ja edistää heidän
hyvinvointiaan. Kunnan peruspalveluiden tehtävänä on toteuttaa ennaltaehkäisevää työtä ja tunnis-
taa lastensuojelun palvelutarpeita perheissä. Lastensuojelun kannalta nämä peruspalvelut ovat suu-
ressa roolissa, sillä usein niiden kautta nousee esiin lastensuojelullinen huoli, joka käynnistää lasten-
suojelutarpeen selvitystyön. (Lastensuojelulaki 417/2007, 4§.) Kaikille lapsiperheille suunnattuja pe-
ruspalveluita ovat neuvolat, päivähoito, terveyspalvelut ja perusopetus.

Lastensuojelullinen huoli aloittaa lastensuojelutarpeen selvityksen. Lastensuojelullinen huoli voidaan
esittää lastensuojeluilmoituksella tai hakemuksella. Kiireellisissä tapauksissa lastensuojelun palvelu-
tarve arvioidaan heti. Ei-kiireellisissä tapauksissa sosiaalityöntekijän on seitsemän arkipäivän aikana
tehtävä arvio lastensuojelutarpeen selvityksen laatimisesta. (Lastensuojelulaki 417/2007, 26§) Ter-
veyden ja hyvinvoinninlaitoksen mukaan vuonna 2020 tehtyjen lastensuojelun palvelutarpeen arvi-
oinnin 7 vuorokauden määräajat toteutuivat keskimäärin 98,5 prosenttisesti (THL, 2021).

Avohuollon tukitoimena perhe ja lapsi voivat saada esimerkiksi terapia, tukihenkilö tai perhetyön pal-
veluita. Avohuollon palvelut on arvioitava heti, jos lapsen kotiolot vaarantavat lapsen terveyttä tai
kehitystä tai jos lapsi itse vaarantaa niitä. Avohuollon tukitoimena lapsi voidaan myös määräaikai-
sesti sijoittaa kodin ulkopuolelle asumaan. Avohuollon sijoituksen toteutuminen vaatii suostumuksen
sekä vanhemmalta että 12-vuotta täyttäneeltä lapselta. (Lastensuojelulaki 417/2007, 36–37§.)

Sijaishuolto tarkoittaa huostaanotetun tai kiireellisesti sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjes-
tämistä kodin ulkopuolella. Huostaanotto tai kiireellinen sijoitus tehdään, mikäli lapsen kasvuolot
vaarantavat lapsen terveyttä tai kehitystä tai jos lapsi itse vaarantaa niitä. Huostaanotossa tulee ar-
vioida myös, kuinka avohuollon tukitoimet ovat vastanneet perheen palvelutarpeeseen. Sijaishuollon
järjestämisessä tulee aina arvioida lapsen edun mukainen toiminta. (Lastensuojelulaki 417/2007,
40§.) Kuvaan tarkemmin lastensuojelun sijaishuoltoa ja lapsen etu käsitteitä myöhemmässä luvussa.

Lastensuojelulaissa noudatetaan lievimmän toimenpiteen ensisijaisuutta. Tällä tarkoitetaan sitä, että perheen jaksamista pitää tukea jo ennaltaehkäisevästi ja perheelle tarjota mahdollisia avoimuuden tukitoimia, ellei lapsen etu muuta vaadi. Mikäli avoimuuden tukitoimet eivät kuitenkaan riitä turvaamaan lapsen kasvuoloja, voidaan lapsi sijoittaa kodin ulkopuolelle. (Räty 2012, 8–9.)

Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen tilastotiedosta käy ilmi, että alle 18-vuotiaiden kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrä on viimeisen 10 vuoden aikana ollut kasvussa (Kodin ulkopuolelle sijoitetut 2021). Nousevaa trendiä voidaan osittain selittää yhteiskunnallisilla muutoksilla sekä ennaltaehkäisevien palveluiden puuttumisella tai tehottomuudella. Lastensuojelun tilanteesta on puhuttu paljon eri medioissa. Asiakkaiden määrä suhteessa lastensuojelun sosiaalityöntekijöihin on puhututtanut alan ammattilaisia. Pahimmat esimerkit lastensuojelun toimimattomuudesta ovat nousseet kansan tietoisuuteen tapahtumien raakuuden vuoksi. Hyvillä peruspalveluilla ja oikea-aikaisella puuttumisella voidaan tukea perhettä ja suojella lasta parhaalla mahdollisella tavalla. (Sinko ja Muuronen 2013.)

3.1.1 Lasten oikeudet

Lapsen oikeuksista on säädetty useissa yleissopimuksissa ja lainsäädännössä. Lasten oikeudet on nostettu kansainväliseen keskusteluun YK:n yleiskokouksessa vuonna 1989 ja Suomi on saattanut YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen voimaan lailla vuonna 1991. Lasten oikeuksien sopimuksessa korostetaan lapsuuden ainutlaatuisuutta sekä vanhemmuuden merkitystä niin yksilöille kuin yhteiskunnallisesti. Sopimus edellyttää vanhempia huolehtimaan lapsistaan ja antaa kaikkein haavoittuneimmille lapsille oikeuden suojeluun. Sopimuksessa lapsi liitetään tärkeäksi osaksi perhettä ja perheellä on oikeus saada apua ja tukea yhteiskunnalta lapsen oikeuksien toteuttamiseksi. (Yleissopimus lasten oikeuksista 60/1991; Bardy 2013, 62–66.)

Lapsen oikeuksien yleissopimus muistuttaa ihmisen perusoikeuksista; ihmisarvon kunnioittamisesta sekä syrjinnän kiellosta. Sopimuksessa perheen tarjoaman suojelun ja huolenpidon lisäksi lapsi on oikeutettu yhteiskunnalliseen huolenpitoon ja erityiseen suojeluun. Näitä ovat muun muassa oikeus terveydenhuoltoon sekä oikeus opetukseen ja koulutukseen. Lasten oikeuksien sopimuksessa korostetaan myös lapsen osallisuutta hänen omissa asioissaan. Lasta ei saa sivuuttaa päätöksenteossa vaan hänelle tulee antaa mahdollisuus vapaasti ilmaista mielipiteensä ja ajatuksensa. (Yleissopimus lasten oikeuksista 60/1991; Bardy 2013, 62–66.)

Laajat kansainväliset ihmisoikeussopimukset ovat myös Suomen lainsäädännön taustalla. Lasten oikeuksista on säädetty monessa laissa. Pohjana lapsen oikeuksissa on Suomen perustuslaki, jossa on kirjattu ihmisten perusoikeudet. Näistä perusoikeuksista yksi on yhdenvertaisuus. Kaikkia kansalaisia on kohdeltava yhdenvertaisina, eikä ketään saa syrjiä sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Perustuslain 6 § ottaa kantaa myös lasten asemaan. Tämän mukaan lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöllisyys huomioiden ja heidän on saatava osallistua heitä koskevien asioiden käsittelyyn kehitystasonsa mukaisesti. (Perustuslaki 1999, 6§.)

Lasten oikeuksista on kirjattu myös lastensuojelulaissa, jonka tavoitteena on turvata kaikille lapsille samat perusoikeudet. Nämä oikeudet perustuvat kansainvälisiin sopimuksiin lasten oikeuksista. Näitä oikeuksia ovat

- oikeus erityiseen suojeluun,
- oikeus turvalliseen kasvuympäristöön ja
- oikeus monipuoliseen kehitykseen. (Lastensuojelulaki; Taskinen 2007, 10)

Jotta lastensuojelulaissa kirjatut oikeudet toteutuisivat kaikkien lasten kohdalta, tarvitsee palvelujärjestelmän muotoutua lasten ja perheiden tarpeisiin. Palvelujärjestelmältä edellytetään sektorirajat ylittävää toimintaa sekä palvelumuotoja lasten suojelemiseksi. Lastensuojelun palveluiden avulla pyritään turvaamaan lapselle oikeus arvokkaaseen elämään ja turvallisiin ihmissuhteisiin (Taskinen 2007, 10–12).

Lasten oikeudet kuuluvat kaikille lapsille vammastaan tai sairaudestaan huolimatta. Vammaisella lapsella on yhdenmukainen oikeus niin leikkiin, koulunkäyntiin kuin mielekkääseen vapaa-aikaan. Myös vammaisella lapsella on oikeus aktiiviseen elämään ja osallisuuteen yhteiskunnassa. Vammaiset lapset kuuluvat vähemmistöryhmään vammaisuutensa vuoksi. Sen lisäksi lasten ajatukset ja mielipiteet jäävät helposti aikuisten näkemysten alle. Vammaiset lapset ovat siis erityisen haavoittuva asiakasryhmä, jonka oikeuksien toteutumista tulee yhteiskunnassa edistää. Vammaisten lasten palvelusuunnittelussa tulee erityisesti miettiä kuinka lasta ja perhettä voidaan heidän yksilöllisten tarpeidensa mukaan tukea. Kaikkia vammaisia lapsia ei siis voida käsitellä homogeenisenä ryhmänä, vaan yksilöinä ja yksilön tarpeina. (Pollari, 2011, 8.)

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus sitoo Suomea toteuttamaan tarvittavat toimenpiteet, jotta vammaisten lasten ihmisoikeudet ja vapaudet toteutuvat täysi-määräisesti ja yhdenmukaisesti muihin lapsiin nähden. Sopimukseen on kirjattu erikseen, että kaikissa vammaista lasta koskevassa toiminnassa on otettava huomioon lapsen etu. YK:n vammaissopimuksessa painotetaan, että vammaisella lapsella on oikeus ilmaista oma näkemyksensä ja oikeus tulla kuulluksi. Näiden toteutumiseksi lapselle on varmistettava tarvittava apu ja tuki kommunikaatioon ja vuorovaikutukseen. (Yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista, 2016.)

3.1.2 Lapsen etu

Lastensuojelulaki sekä lasten oikeuksien sopimus korostavat lapsen edun mukaisuutta kaikessa lasta koskevassa päätöksenteossa. Mitä on lapsen etu ja kuinka se otetaan huomioon lastensuojelun sijaishuollossa? Rätty (2012) avaa lapsen edun käsitteen saavan merkityksen ja sisällön lapsen iän, kehitystason ja elämäntilanteen perusteella. Lastensuojelulaissa painotetaan lapsen edun ja sen toteutumisen olevan keskeinen arviointiperuste niin lastensuojelun tukitoimissa kuin muissakin lasta koskevissa viranomaispäätöksissä. Viranomaisten on tehtävä omat ratkaisut lapsen edun mukaisesti ja myös pystyttävä sillä perustelemaan tekemänsä päätökset. (Pollari 2011, 10; Rätty 2012, 13.)

Lapsen etu käsitettä määriteltäessä ei voida antaa yhtä tyhjentyvää määritelmää, sillä lapsen etuun liittyy monta tekijää. Ikä ja kehitystaso, elämäntilanne sekä perhetausta luovat jokaisen lapsen edun sisällöstä yksilöllisen. Lapsikohtainen arviointi voi perustua lapsinäkökulmaan, jossa tilannetta katso-

taan puhtaasti lapsen silmin. Pelkässä lapsilähtöisessä arvioissa voidaan pahimmillaan ajautua tilanteeseen, joka ei tuekaan lapsen etua. Lapsen etua arvioitaessa otetaan huomioon myös lapsen eläminen perheessä. Perhekeskeisessä arvioinnissa otetaan vahvemmin huomioon myös vanhempien oikeudet ja velvollisuudet. Lapsen edun mukaisesta hoidosta ja kasvatuksesta huolehtiminen on vanhempien tärkeä tehtävä. Siksi lapsen eläminen perheessä yhdessä vanhemman ja sisarusten kanssa on otettava huomioon lapsen etua arvioitaessa. Lapsen oikeus hyvään hoitoon ja huolenpitoon tulee turvata, unohtamatta lapsen oikeutta vanhempiinsa. Jokaisessa tilanteessa tulisi siis löytää ratkaisu, joka palvelee kokonaisuutta parhaiten. (Räty 2012, 13.)

Lapsen osallisuus tulee taata lastensuojelulaissa määritellyn lapsen edun vuoksi. Lapsen etua määriteltäessä tulee lapsella olla oikeus omiin mielipiteisiin ja lapsen kuuleminen tulee olla osana päätöksentekoa. Lapsella on oikeus saada tietoa tilanteesta ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Lapsen omaa mielipidettä ja kuulemista ei siis voida ohittaa ja myös vammaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi ja ymmärretyksi. Kehitysvammaisen ja erityistä tukea tarvitsevan lapsen kielenkehitys voi olla viivästynyt ja hänellä voi olla erityistä tuen tarvetta kommunikaatiossa ja vuorovaikutuksessa. Heidän mielipiteensä selvittäminen ja kuuleminen haastaa lastensuojelun työntekijöitä. Käytännössä työntekijältä vaaditaan käytännön osaamista puhetta tukevista ja korvaavista kommunikaatiomenetelmistä. Kehitysvammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien lasten asioita ajavat usein vanhemmat, jotka sanoittavat viranomaisille lapsen elämäntilannetta. Lapsen osallistuminen hänen asioitaan käsittelevään palaveriin on vähimmillään lapsen osallisuutta ja oman mielipiteen ilmaisemista (Pollari 2011, 10–11; Räty 2012, 14.) Tämä lapsen oikeus ei aina toteudu kehitysvammaisen ja erityistä tukea tarvitsevan lapsen kohdalla, sillä joissain tilanteissa lapsi ei ole läsnä häntä koskevissa palavereissa. Lapsen edun toteutumisen nimissä kehitysvammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien lasten osallisuutta tulee vahvistaa.

3.2 Lastensuojelun sijaishuolto

Sijaishuollolla tarkoitetaan huostaan otetun, kiireellisesti sijoitetun tai väliaikais määräyksen perusteella sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Sijaishuoltoa voidaan järjestää perhehoitona, laitoshuoltona tai muulla lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. (Lastensuojelulaki 49§). Perhehoitoa voidaan järjestää perhekodissa, jotka ovat saaneet aluehallintoviraston luvan toimintaansa. Perhehoitoa pidetään ensisijaisena sijoituspaikkana varsinkin pienten lasten kohdalla. Pienessä perhekodissa vanhempien läsnäolo takaa lapsen turvallisuudentunteen ja kiintymyssuhteen syntymisen. Lapsen sijaishuoltoa voidaan järjestää myös laitoshuoltona. Lastensuojelulain pykälät 57–60 säätelee tarkemmin laitoshuollon järjestämistä.

Sijaishuollon järjestäminen muulla lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla, antaa lain mukaan mahdollisuuden lapsikohtaiseen arviointiin lapsen edusta. Räty (2012) kirjoittaa, että mikäli lapsi otetaan huostaan välttämättömän terveydenhuollon hoidon järjestämiseksi, muu lapsen tarpeiden mukainen sijaishuollon paikka voi olla esimerkiksi terveydenhuollon yksikkö. Kehitysvammaisen ja erityistä tukea tarvitsevan lapsen kohdalla lastensuojelun sijaishuolto voidaan järjestää myös lastensuojelulain 49§ mukaan muulla lapsen tarpeen edellyttämällä tavalla kehitysvammalaitoksessa tai muussa kehitysvammaisten tehostetussa palveluasumisessa. Näissä tapauksissa sijaishuollon sisältö kirjataan sosiaalityön asiakassuunnitelman lisäksi lapselle tehtävään erityishuolto-ohjelmaan. (Räty 2017, 71.)

Ammattilaisilla on epäselvyyttä siitä, tehdäänkö kehitysvammaisen ja erityistä tukea tarvitsevan lapsen sijoitus kehitysvammaisuuden vai lastensuojelun perusteella. (Huotari 2011, 21) Erityislakien välistä suhdetta voidaan tarkastella lakien tarkoitusten perusteella. Kehitysvammalain tarkoituksena on turvata palvelut kehitysvammaiselle ja erityistä tukea tarvitsevalle henkilölle ja lastensuojelun tarkoituksena on suojella lasta. Mikäli lapsen kohdalla täyttyvät lastensuojelulain mukaiset perusteet, tulee soveltaa ensisijaisesti lastensuojelulakia (Räty 2017, 71).

Sijaishuoltopaikkaa kartoittaessa tulee viranomaisen pohtia lapsen edun täyttymistä. Kehitysvammaisen ja erityistä tukea tarvitsevan lapsen kohdalla sijaishuollon paikkaa tulee arvioida tarkkaan. Lapsen erityiset tuen tarpeet, kuten vaativa hoito tai haastava käyttäytyminen, asettavat haasteita sopivan sijaishuollon paikan löytämiseksi. Keski-Suomessa on Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen arviointiedon (2019, 101) perusteella pulaa kehitysvammaisten lasten ja nuorten palveluista. Samoin lastensuojelun ja kehitysvammahuollon osaamista yhdistäviä ympärivuorokautisen hoidon paikkoja on liian vähän tarjolla.

3.3 Kehitysvammaisen ja erityistä tukea tarvitseva lapsi lastensuojelun sijaishuollossa

Lastensuojelun keskusliiton (2016) tekemän tutkimuksen perusteella kuntien välillä on suuria eroja siinä, kuinka lastensuojelun prosessit etenevät. Joissain kunnissa työskentelee sijaishuollon tiimi, kun taas joissain kunnissa päätöksen tekee yksittäinen lastensuojelun sosiaalityöntekijä. Eroja on myös siinä, kuinka lapset otetaan mukaan työskentelyyn. Suurimmat erot syntyvät erityisesti laitosten ja perhesijoituksen välillä. Perhesijoituksissa lapsen osallisuus on laajempaa ja lapsi otetaan aktiivisesti mukaan. (Sinko ym. 2016, 17.) Vaikka viranomaisten välisen yhteistyön tekemisestä annetaan useita suosituksia, eivät ne kuitenkaan aina käytännössä toteudu.

Sosiaali- ja terveysministeriön (2016) selvityksestä käy ilmi, että kehitysvammaisen lapsen oikeus lastensuojelun palveluihin ei aina toteudu. Työntekijät voivat nähdä perheen haasteiden johtuvan ensisijaisesti kehitysvammaisesta lapsesta, vaikka taustalla olisi muita vaikuttavia tekijöitä. (STM 2016, 44–45.) Vaikeasti vammaisen lapsen ympärivuorokautinen hoitaminen voi uuvuttaa vanhemmat ääriarjoilleen. Vanhempien jaksamista tukevissa kehitysvammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien lasten tilapäispalveluiden saatavuudessa on suuria alueellisia eroja. Yleisesti ottaen palveluissa on koko Suomen laajuisesti puutteita. Tukipalveluiden puute ja lapsen vaikeavammaisuus vaikuttavat perheen tilanteeseen merkittävästi. Perheen väsyminen voi tällöin näyttäytyä lastensuojelullisena palvelutarpeena.

Kehitysvammaisen ja erityistä tukea tarvitseva lapsi sijoitetaan kodin ulkopuolelle muita ikäisiään todennäköisemmin. McConkey, Kelly ja Craig (2012, 723) jaottelevat syitä sijoituksille kolmeen eri ryhmään: lapsen vaativa hoidontarve, vanhemmista johtuvat tekijät ja lapsen suojeleminen laiminlyönniltä. Kun kyseessä on lapsi, jonka tuen tarpeet ovat laajoja, ei tavalliset palvelut ole välttämättä sopivia ratkaisuja. Esimerkiksi sijaisperheitä voi olla vaikea löytää lapsille, jolla on erityisiä tarpeita. Merkittävimmät tekijät perheen jaksamiselle ja kehitysvammaisen ja erityistä tukea tarvitsevan lapsen kotona asumiselle ovat riittävät ja oikein kohdennetut palvelut. Erityisesti lyhytaikaisen hoidon avulla perheelle tarjottu hengähdystauko on koettu merkitykselliseksi. (McConkey ym. 2012, 723–

724.) Aina ennaltaehkäisevät palvelut eivät kuitenkaan riitä. Silloin perheen tilannetta arvioidaan uudelleen ja mietitään sopivia palvelumuotoja.

Yhdysvaltalaiset Shannon ja Tappan (2011) tutkivat erityisen tuen tarpeisia lapsia osavaltion lastensuojelun palveluverkostossa. Heidän tutkimuksensa perusteella kehitysvammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien lasten lastensuojelun prosessissa on paljon kehitettävää. Sopivan sijaispaikan löytäminen ja lapsen tuen tarpeiden selvittäminen vaativat erityistä panostusta. Tutkimuksen mukaan erityisen tuen tarpeiset lapset päätyvät useimmin lastensuojelun laitokseen kuin sijaisperheeseen, sillä heidän vaativiin tuen tarpeisiinsa ei osata sijaisperheissä vastata. (Shannon & Tappan 2011, 1471–1472.) Myös Suomessa on tutkittu kehitysvammaisten lasten sijoittamista lastensuojelulaitoksiin. Susanna Leppäsen (2010) tekemässä pro gradussa Kehitysvammaisen lapsi lastensuojelussa, tutkittiin lastensuojelulaitosten kokemuksia kehitysvammaisten lasten sijoituksista. Vastaajista 40,4 % piti lastensuojeluyksikköä huonona tai erittäin huonona paikkana kehitysvammaisten lasten sijoitukseen. (Leppänen 2010, 41.) Lastensuojelun sijaishuoltoa järjestetään silti usein lastensuojelun laitoksissa sillä muita tarkoituksenmukaisten hoitopaikkoja ei ole saatavilla. Kehitysvammaisen ja erityistä tukea tarvitsevan lapsen lastensuojelun palveluissa tarvitaan vahvaa yhteistyötä eri ammattiryhmien välillä. Lastensuojelun työntekijät kaipaavat lisäosaamista kehitysvammaisuuteen ja lapsen erityiseen tukeen liittyen. (Leppänen 2010 46–47; Shannon & Tappan 2011, 1473.)

Tuoreessa artikkelissa kerrottiin lastensuojelun ja kehitysvammaisuuden osaamisaloja yhdistävistä palveluiden tarjoajista. Näissä tapauksissa asiakkuuden taustalla voi olla erityiset tuen tarpeet sekä mahdollinen lastensuojelun sijoitus. Artikkelin mukaan kehitysvammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien lasten sijaishuollon järjestäminen lastensuojelun yksiköissä on haastavaa sillä perinteiset lastensuojelun yksiköt eivät välttämättä pysty vastaamaan erityisen tuen tarpeisen lapsen haasteisiin. (Grönstrand 2020.) Nämä ovat hyviä esimerkkejä siitä, kuinka osaamista yhdistämällä saadaan tuottua lasta ja perhettä palvelevia ratkaisuja.

4 TUTKIMUKSEN TARKOITUS, TAVOITTEET JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää kuinka kehitysvammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien lasten sijaishuolto järjestetään. Tutkimuksen tavoitteena on saada tietoa siitä, kuinka yksityinen kehitysvammopalveluita tarjoava yritys pystyy tuottamaan kehitysvammaisten lasten lastensuojelun sijaishuollon palveluita.

Opinnäytetyössä etsin vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

1. Kuinka kehitysvammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien lasten lastensuojelun sijaishuolto on järjestetty tapauksunnissa?
 - a) Kuinka lapsen oikeudet toteutuvat kehitysvammaisen ja erityistä tukea tarvitsevan lapsen sijaishuollon järjestämisessä?
 - b) Kuinka lapsen yksilölliset tuen tarpeet otetaan huomioon sijaishuollon järjestämisessä?
 - c) Millaista yhteistyötä lastensuojelu ja vammaispalvelut tekevät kehitysvammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien lasten lastensuojelun sijaishuollon palveluiden suunnittelussa ja seurannassa?
 - d) Kuinka kehitysvammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien lasten sijoitukset on toteutettu tapauksunnissa?

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

5.1 Kohderyhmä

Tutkimuksen kohderyhmäksi valittiin Keski-Suomen kunnat. Tutkimukseen haettiin ensisijaisesti kuntia, jotka ovat soveltaneet lastensuojelulain 49§ ja sijoittaneet kehitysvammaisen ja erityistä tukea tarvitsevan lapsen muulla lapsen tarpeen edellyttämällä tavalla. Haastattelupyynnö (liite1) lähetettiin Keski-Suomen kuntiin lastensuojelusta ja vammaispalveluista vastaavalle taholle. Pyyntöön vastaanottajana oli yleisimmin kunnan perusturvajohtaja. Suurimmalla osalla Keski-Suomen kunnista sosiaali- ja terveystyöt ovat kunnan omalla järjestämisvastuulla. Lisäksi Keski-Suomessa on viiden kunnan yhteinen perusturvaliikelaitos sekä kaksi kahden kunnan yhdistettyä sosiaali- ja terveysalan toimialavastuuta. Keski-Suomessa on yhteensä 23 kuntaa, mutta palveluiden organisoitavan vuoksi haastattelukutsuja lähetettiin yhteensä 17.

Haastattelupyynnö lähetettiin 17.8.2020 ja vastausaika annettiin neljä viikkoa. Viestin vastaanottajille soitettiin viikon päästä viestin lähettamisestä ja varmistettiin viestin saapuminen perille. Lisäksi vastaanottajille lähetettiin muistutusviesti kahden viikon päästä alkuperäisestä kutsusta. Kohderyhmää laajennettiin koskemaan myös kuntia, joiden asiakkaina on, tai on ollut, kehitysvammaisen ja erityistä tukea tarvitseva lastensuojeluasiakas. Tavoitteena oli saada haastateltavaksi alan asiantuntijoita mahdollisimman eri kokoisista kunnista, jotta tutkittavasta aiheesta saadaan mahdollisimman laajoja näkökulmia.

Lastensuojelun ja vammaispalveluiden välinen yhteistyö on ehdotonta, kun kyseessä on kehitysvammaisen ja erityistä tukea tarvitseva lapsi. Siksi haastattelupyynnössä toivottiin molempien palvelualueiden työntekijöiden osallistumista tutkimukseen. Tutkimukseen ilmoittautui kolme tapauskuntaa, joista haastatteluihin osallistui vammaispalveluiden ja lastensuojelun työntekijöitä. Yhteensä haastateltavia oli seitsemän (7).

5.2 Tapaustutkimuksen toteuttaminen teemahaastattelulla

Aihe ja tutkimuskysymysten asettelu määritteli tutkimuksen luonteen laadulliseksi. Laadullinen tutkimus voi luonteeltaan olla monenkirjavia ja eri tutkimustyyppisiä on eritelty metodikirjoissa laajasti. Tutkimustyyppit eroavat sen mukaan mikä tutkimuksen tarkastelun kohteena on. (Hirsjärvi ym. 2018, 165–167; Kananen 2015,66.)

Laadullista tutkimusotetta käytetään, kun aihetta on tutkittu vähän, eikä ilmiö ole laajasti tunnettu. Laadullinen tutkimus pyrkii tutkittavan aiheen syvälliseen ymmärrykseen. Tapaustutkimus on yksi laadullisen tutkimuksen muoto, jonka tarkoituksena on saada yksityiskohtaista tietoa tutkittavasta asiasta tai tapauksesta ja tehdä tulkintaa toiminnan merkityksen ymmärtämiseksi. Tapaustutkimuksen kohteena voi olla yksittäinen tapaus tai useampi toisiinsa kytköksissä oleva tapaus. Tapaustutkimus kohdistuu usein prosesseihin ja tapausta tutkitaan osana luonnollista ympäristöään. (Hirsjärvi ym. 2018, 134–135, 166; Metsämuuronen 2009, 222–223.) Tämä tutkimus päädyttiin toteuttamaan tapaustutkimuksena, sillä tavoitteena oli ymmärtää syvällisemmin kehitysvammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien lasten lastensuojelupalveluiden toteutusta. Lisäksi ilmiö on Suomessa vähän tutkittu ja kyseinen asiakasryhmä on vain pieni osa lastensuojelupalveluiden asiakasryhmää.

Tässä työssä tutkimuksen tapauksena on kehitysvammaisen ja erityistä tukea tarvitsevan lapsen lastensuojelun sijaishuollon järjestäminen. Metsämuurosen (2009) mukaan yksi tapaustutkimuksen eduista on tutkimuksen yleistettävyyden, vaikka se ei lähtökohtaisesti ole tapaustutkimuksen tarkoitus. Tapaustutkimuksessa voidaan kuitenkin löytää piirteitä, jotka toistuvat useassa tapauksessa ja noudattavat samoja lainalaisuuksia. (Metsämuuronen 2009, 224). Tapaustutkimuksen tuloksia voidaan hyvin hyödyntää käytännön kehittämistoimissa ja siksi tapaustutkimuksen valinta työni tutkimusmenetelmäksi on sopiva.

Laadullisen tutkimuksen keskeisimmät aineistonhankinnan menetelmät ovat haastattelut, havainnointi ja kirjallisen materiaalin hyödyntäminen. Laadullisessa tutkimuksessa voidaan käyttää joko yhtä aineistonkeruun menetelmää tai yhdistellä useita menetelmiä. (Metsämuuronen 2009, 243; Tuomi & Sarajärvi 2018, 83). Haastattelut voidaan jaotella karkeasti kolmeen ryhmään niiden muodollisuuden mukaan. Strukturoitu haastattelu on muodollisin haastattelumuoto. Strukturoidussa haastattelussa edetään haastattelulomakkeen mukaisesti, jolloin kysymysten muoto ja järjestys on ennalta määritelty. Strukturoidun haastattelun vastakohtana on avoin haastattelu, joka muistuttaa lähinnä keskustelua. Avoimessa haastattelussa asioita käsitellään siinä järjestyksessä, kun ne luontevasti tulevat keskustelussa esiin, eikä tarkkaa kysymysten asettelua ole. Näiden haastattelumuotojen välissä on puolistrukturoitu haastattelu, jota kutsutaan myös teemahaastatteluksi. Tyypillisessä teemahaastattelussa haastattelija luo etukäteen aihepiirit ja teemat, joita haastattelussa käsitellään. Haastattelija valitsee haastattelutilanteeseen sopivan kysymyksen asetteluun ja järjestyksen. (Kananen 2015, 148–150; Metsämuuronen 2009, 246–247.)

Teemahaastattelu on yleisin laadullisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmä. Teemahaastattelu sopii aineistonkeruun menetelmäksi erityisesti silloin, kun tutkimuskohteen aihe on luonteeltaan intiimi tai arka tai kun ilmiö on heikosti tiedostettu (Metsämuuronen 2009, 247). Teemahaastattelun etuina on haastattelutilanteen vastavuoroisuus. Tutkijalla on mahdollisuus esittää lisäkysymyksiä ja täydennyksiä aiheeseen liittyen. Teemahaastattelussa tulee erityisesti huomioida tutkijan ja haastateltavan yhteinen ymmärrys haastattelussa käytettävistä käsitteistä ja niiden merkityksestä. Onnistuakseen teemahaastattelun suunnittelussa ja toteutuksessa tutkijalla tulee olla laaja näkemys ja tietopohja aiheesta aiemmin tehdyistä tutkimuksista. Tutkimuksen haastateltavat voidaan valita tarkoituksenmukaisesti heidän kokemuksensa ja lähtötiedon perusteella, jolloin saadaan harkinnanvarainen näyte aineiston keräämiseksi. (Puusa 2020, luku 6; Kananen 2015, 145–146.) Tässä työssä tutkimuksen aineistonkeruun toteutettiin teemahaastatteluilla. Haastatteleamalla tarkoin valittua kohde-ryhmää saatiin kohdennetusti tietoa tutkimusongelmasta.

Haastattelu voidaan toteuttaa ryhmä-, pari- tai yksilöhaastatteluna. Tutkimuksessa voidaan vapaasti yhdistellä näitä haastattelumuotoja täydentämään toisiaan. Yksilöhaastattelu on perinteisin haastattelumuoto, jonka rinnalle on noussut pari- ja ryhmähaastattelut. Parihaastattelu luetaan ryhmähaastattelun alalajiksi ja parihaastattelussa noudatetaan ryhmähaastattelun ohjeita. Ryhmähaastattelun etuna on tehokas aineistonkeruun muoto ja ryhmän jäsenten tuki toisilleen haastattelutilanteessa. Haasteena taas voivat olla sopivan ajankohdan löytäminen usean haastateltavan kesken. Ryhmä-

haastatteluissa ryhmän tuki voi olla myös negatiivista ja ryhmäpaine voi estää ryhmän kannalta negatiivisten asioiden esiin tulon. Ryhmän jäsenten välinen suhde voi myös hankaloittaa keskustelun etenemistä. (Hirsjärvi ym. 2018, 210–211; Kananen 2015, 148–149.)

Ennen haastattelujen toteutusta tutkittavasta ilmiöstä luotiin kokonaiskuva, joka toimi pohjana tutkimuskysymysten asettelulle. Tutkimuskysymysten pohjalta luotiin haastattelun teemat ja niiden tueksi muutamia apukysymyksiä (liite2). Ennen haastatteluiden toteutusta teemahaastattelun runkoa käytiin läpi yhdessä tutkimuksen tilaajan kanssa. Teemahaastattelurunko lähetettiin myös tutkimussuunnitelman liitteenä tutkimukseen osallistuville.

Tuomi ja Sarajärvi (2018) pitävät eettisesti perusteltuna, että haastateltava on ennen haastattelun toteutusta saanut kattavan kuvan siitä mitä tietoa tutkimuksella halutaan (Tuomi & Sarajärvi 2018, 86). Tässä tutkimuksessa tapauskunnista haettiin tutkimusluvut ja haastatteluun osallistuville kerrottiin tutkimuksen tarkoituksesta ja tavoitteista ennen haastattelun toteutusta. Tapauskuntiin lähetettiin myös kirjallinen tutkimussuunnitelma, joka sisälsi tietoa tutkimuksen käytännön toteutuksesta sekä tutkimusongelman määrittelyyn. Haastattelut toteutettiin syksyllä 2020 yksilö- ja ryhmähaastatteluina tapauskunnasta riippuen. Haastattelut toteutettiin perinteisesti tapaamalla haastateltavia tai hyödyntämällä etäyhteyttä. Etäyhteys haastattelut tallennettiin suoraan tutkijan Microsoft Teams tilille, jossa aineisto oli vain tutkijan saatavilla. Kasvokkain käydyt haastattelut tallennettiin puhelimen puheentallennusohjelmalla.

Haastatteluaineiston puhtaaksi kirjoittamista kutsutaan litteroinniksi. Tutkija voi päättää litteroiko hän koko haastatteluaineiston vai vain osan siitä. Tutkimuksen luonteesta riippuen litteroinnin tarkkuutta voidaan myös säädellä. (Hirsjärvi ym. 2018, 222.) Haastatteluiden jälkeen tallenteet kirjoitettiin tekstimuotoon, sillä tekstimuotoista tutkimusaineistoa on helpompi analysoida kuin puhettallettua. Haastattelut litteroitiin kokonaisuudessaan puhtaaksi sanasanalta. Tämä työvaihe tehtiin pian haastattelun jälkeen, jolloin haastattelun kulku oli tuoreessa muistissa. Puhtaaksi kirjoitettua tutkimusaineistoa kertyi neljäkymmentäyhdeksän (49) sivua.

KUVA 3. Tutkimusprosessin eteneminen

Kuvassa kolme on esitelty tutkimusprosessin aikataulua. Tutkimusprosessi alkoi keväällä 2020 aiheen rajauksen ja tutkimusmenetelmän pohdinnalla. Tutkimussuunnitelma laadittiin kesällä 2021 ja haastattelut toteutettiin syksyllä. Aineiston analysointi alkoi loppuvuodesta 2020 ja jatkui seuraavana vuonna. Tutkimuksen johtopäätökset ja työn viimeistely tehtiin keväällä 2021.

5.3 Aineiston analysointi

Aineiston analysoiminen on laadullisen tutkimuksen haasteellisin osuus. Haastatteluaineiston analysointiin on useita menetelmiä, joista tutkija valitsee omaan tutkimukseensa sopivimman. Analysoinnissa aineisto pilkotaan osiin ja järjestellään uudelleen luoden mahdollisimman kattavaa kuvaa tutkittavasta ilmiöstä. Analyysissä tärkeintä on työskennellä systemaattisesti, jotta tulosten luotettavuus säilyy. Sisällön analyysi voidaan tehdä joko induktiivisesti, aineistolähtöisesti, tai deduktiivisesti, niin että sisällön luokittelussa hyödynnetään aiempaa tietoa. (Tuomi ja Sarajarvi 2018.) Tässä tutkimuksessa aineiston analyysivaihetta lähestytään induktiivisesti. Induktiivinen sisällön analyysi koostui kolmesta vaiheesta:

1. aineiston pelkistäminen,
2. aineiston ryhmittely ja
3. aineiston abstrahointi eli käsitteellistäminen.

Laadullisen aineiston analyysin laatua määrittää paljon se, kuinka hyvin tutkija tuntee aineiston. Aineistoon tutustuminen alkaa jo haastattelu ja litterointi vaiheissa ja syventyy aineiston analyysivaiheessa. Analyysin ensimmäisessä vaiheessa tutkija pelkistää alkuperäisilmauksia, jolloin tieto saadaan mahdollisimman tiiviiseen muotoon. Pelkistettyä aineistoa on helpompi työstää eteenpäin. (Kyngäs & Vanhanen 1999, 5–6; Puusa 2020, luku 9.) Tässä tutkimuksessa aineiston analyysivaiheessa tutkimusaineisto luettiin läpi useita kertoja. Tämän jälkeen aineistolle esitettiin tutkimuskysymykset ja merkittiin ylös kaikki niihin vastaavat ilmaukset. Seuraavaksi alkuperäisilmaukset pelkistettiin. (Taulukko 1.) Aineistosta valittiin kaikki eri tutkimuskysymyksiin saadut vastaukset, joita tuli vaihteleva määrä tutkimuskysymyksestä riippuen.

TAULUKKO 1. Esimerkki alkuperäisilmauksen pelkistämisestä

ALKUPERÄISILMAUS	PELKISTETTY ILMAUS
"...jos tarvitaan lapselle pysyvää paikkaa muualta, niin siinä meillä myös kehitysvammaisella lapsella on ollut tasapuolinen mahdollisuus saada lastensuojelun sosiaalityön osaamista."	kehitysvammaisen lapsen oikeus lastensuojelun palveluihin
"Mut ihan samoilla kriteereillä, kun kelle tahansa muulle, niin niille (erityislapsille) on etitty ne paikat."	sijauspaikan etsimisessä yhtenevät kriteerit
"...et mää aattelen et jokaisen lapsen kohdallahan siinä mietitään se niinku hänen niinku tarpeisiinsa vastattava paikka."	lapsen tarpeisiin vastaaminen

Aineiston analysoimisen seuraavassa vaiheessa aineisto ryhmitellään eri teemoihin. Tutkija etsii ilmauksista yhtäläisyyksiä ja eroavaisuutta ja tekee päätöksen asioiden yhdistämisestä samoihin luokkiin. Tässä vaiheessa tutkija tekee jo valintoja analyysin seuraavaa vaihetta varten. Ryhmittelyn jälkeen teemoille annetaan sisältöä kuvaava nimi ja näistä syntyy alaluokat. Analyysin viimeisessä vaiheessa alaluokkia yhdistämällä muodostuu yläluokkia, joita yhdistellään tarpeen mukaan yleisiksi pääluokiksi tai käsitteiksi. (Kyngäs & Vanhanen 1999, 6–7.; Tuomi ja Sarajärvi 2018.) Taulukossa 2 on esimerkki pelkistettyjen ilmausten ryhmittelystä omiksi luokikseen ja edelleen yläluokaksi.

TAULUKKO 2. Esimerkki aineiston ryhmittelystä ja abstrahoinnista

PELKISTETTY ILMAUS	ALALUOKKA	YLÄLUOKKA
kehitysvammaisten lasten näkömätön lastensuojelun tarve	Haasteet vammaisen lapsen tarpeiden ymmärtämisessä	Edunvalvojan rooli erityislapsen palvelusuunnittelussa
vammaisuuden alle jää asioita peittoon		
kehitysvammaisilla haasteita kommunikaatiossa		
lapsen haastavuus ja vammaisuus esteenä ymmärtää lastensuojelun tarvetta		
edunvalvoja kehitysvammaisen lapsen palvelusuunnittelussa	Edunvalvojan kuuleminen lapsen asioissa	
vanhempien kuuleminen		

Luokkien tiivistäminen ja yhdistäminen voi muuttaa tulokset liian yleiselle tasolle, jolloin tulokset muuttuvat epäluotettaviksi. Aineiston käsitteellistämisessä, jatkettiin yläluokkien muodostumisen jälkeen yhdistämällä niitä yleisimmiksi pääluokiksi. Tutkimusaineisto saatiin lopulta luokiteltua neljään (4) pääluokkaan.

6 KEHITYSVAMMAISEN JA ERITYISTÄ TUKEA TARVITSEVAN LAPSEN SIJAISHUOLLON JÄRJESTÄMINEN

6.1 Lapsen oikeudet lastensuojelun sijaishuollon järjestämisessä

Tutkimuksessa ilmeni, että tapauskunnissa on monia tapoja järjestää kehitysvammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien lasten sijaishuoltoa. Lähtökohta kehitysvammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien lasten sijaishuollon järjestämisessä on kuitenkin sama kuin kelle tahansa lapselle. Lasten palveluiden suunnittelussa ja järjestämisessä taustalla vaikuttavat lapsen oikeudet. Lapsi nähdään yksilönä, jonka palvelut mietitään hänelle, hänen etunsa mukaisesti.

Tutkimuksessa kävi ilmi, että lapsen oikeus eri palveluihin nähdään vahvana perusoikeutena. Kehitysvammaisilla ja erityistä tukea tarvitsevilla lapsilla ja heidän perheillään on oikeus normaalien lapsi- ja perhepalveluiden lisäksi erityispalveluihin lapsen vamman tai sairauden vuoksi. Kehitysvammaisella ja erityistä tukea tarvitsevalla lapsella on asiakassuhde kunnan vammaispalveluihin lapsen erityisistä tuen tarpeista johtuen. Tämän lisäksi lapsella on aina oikeus lastensuojeluun, mikäli lastensuojelullista huolta herää.

”...vammasesen lapsenkin oikeus siihen lastensuojeluun, sillon ku se näyttäytyy siltä, että kyse ei ole pelkästään siitä vammasta tai sairaudesta, vaan sitten että se lastensuojelun tarvekin sitten otetaan tosissaan ja lapsen oikeus sitten saada sitä”

Kehitysvammaisen ja erityistä tukea tarvitsevan lapsen lastensuojelun sijaishuollossa huomioidaan vahvasti lapsen perusoikeudet. Erityislapsi nähdään lastensuojelun palveluissa ensisijaisesti lapsena, eikä hänen vammansa tai erityisyytensä määritä häntä. Lastensuojelun sijaishuolto järjestetään erityislapsille samoin kuin muillekin lapsille. Sijaishuollon järjestämisessä mietitään ensisijaisesti lapsen etua. Mitkä palvelut vastaavat lapsen erityisiin tarpeisiin ja mikä paikka lapselle parhaiten sopii. Samoja kriteerejä kuitenkin käytetään kaikkien lasten osalla, eivätkä kehitysvammaiset ja erityistä tukea tarvitsevat tee siinä poikkeusta.

”Et mää aattelen et jokaisen lapsen kohdallahan siinä mietitään se niinku hänen niinku tarpeisiinsa vastattava paikka.”

Työntekijöiden haaste ymmärtää kehitysvammaista lasta nousi yhdeksi tärkeäksi tekijäksi sijaishuollon järjestämisessä. Vammaisuuden taakse voi kätkeytyä myös lastensuojelullista tarvetta, jota ei huomata tai osata nimetä. Tutkimuksessa ilmeni, että lastensuojelun työntekijöillä ei välttämättä ole osaamista kohdata kehitysvammaista lasta tai kommunikoida hänen kanssaan. Lastensuojelun sijaishuollon järjestämisessä haetaan usein apua vammaispalveluiden puolelta. Vammaispalveluiden erityisosaaminen auttaa lastensuojelua miettimään lapsen etua ja kartoittamaan lapsen tuen tarpeet. Lastensuojelu kaipaa erityisesti tukea vammaisen lapsen mielipiteen selvittämiseen lapsen yksilöllistä kommunikaatiokeinoa hyödyntäen.

”Ja siinähan me ollaan ehdottomasti tarvittu vammaispuolen apua, että tota, että me ymmärrään että mitä kaikkea tukee ja mistä tässä on kyse. Ja mahdollisesti siinä, että ei me osattas sosiaalityöntekijöinä välttämättä kommunikoida sen nuoren kanssa.”

Vanhemmilla ja huoltajilla on merkittävä rooli kehitysvammaisen ja erityistä tukea tarvitsevan lapsen hoidossa ja huolenpidossa. Tutkimuksessa nousi esiin, että päätöksiä tehtäessä edunvalvojaa kuullaan aina. Vanhemman ja huoltajan sijaan kehitysvammaiselle ja erityistä tukea tarvitsevalle lapselle voidaan määrittää yleinen edunvalvoja, joka huolehtii lapsen edun mukaisuudesta.

”Ja tietysti lasten vanhemmat, mielipide niiltä. Että tulis niinku, tulis sitten otettua kaikki näkökulmat huomioon.”

6.2 Sijaishuollon järjestäminen yksilöllisiin tarpeisiin perustuen

Lastensuojelun asiakkuuden alussa tehdään palvelutarpeen arviointi. Tutkimuksessa ilmeni, että kehitysvammaisille ja erityistä tukea tarvitseville lapsille mietitään yksilöllisiä ratkaisuja sijaishuollon järjestämiseen yhdessä työryhmän kanssa. Erityiset tuen tarpeet ja sopivien paikkojen puute aiheuttavat kuitenkin haasteita tähän prosessiin. Lapsi on luonnollinen osa perhettä, joten ensisijaisesti kehitysvammaiselle ja erityistä tukea tarvitsevalle lapselle etsitään perhettä ja pysyviä läheissuhteita.

”Ja sitten varmaan niistä hyvistä sijaishuoltopaikoista sitten on toki pulaa, että tämä ei ole vain meidän kunnan ongelma vaan valtakunnallinen”

Keski-Suomessa ei ole erityisesti kehitysvammaisille suunnattuja sijaishuollon paikkoja, eikä tarvittavaa osaamista kehitysvammaisen lapsen tuen tarpeisiin vastaamisesta ole kaikissa sijaishuollon paikoissa. Sijaishuollon paikkoja voidaan joutua hakemaan maantieteellisesti kauempaa, mikäli alueella ei ole lapsen tarpeisiin sopivaa sijaishuollon paikkaa. Toimilupakäytäntö asettaa myös haasteita rajapintatapauksen palveluiden järjestämisessä. Palveluyksiköillä on vain lastensuojelun tai mannaispalveluiden toimilupa. Tutkimuksessa nousi esiin, ettei nykyinen lupakäytäntö palvele asiakasta.

”Mä ajattelen henkilökohtaisesti, että olisi hyvä että jos ois jollain yksiköllä tuplaluvat. Eli voisi olla vaikka osan aikaa meidän niinku vammaispalvelun tuki tai siis tilapäishoidon päätöksellä ja jos tilanne kotona kotioloissa eskaloituu, niin sama paikka voisi jatkaa lastensuojelun sijoitukseksi.”

Keski-Suomessa sijaishuollon paikkoja koordinoi Keski-Suomen sijaishuoltoyksikkö, joka on maakunnallinen lastensuojelun asiantuntijayksikkö. Tutkimuksessa selvisi, että Keski-Suomen sijaishuoltoyksikön toiminta on tärkeä osa myös erityislasten sijaishuollon järjestämisessä. Sijaishuoltoyksikkö auttaa kuntia sijaishuollon paikkojen etsimisessä. Myös sosiaalityöntekijän oma kokemus ja alan tuntemus auttaa sijaishuollon paikkojen valinnassa.

”No lastensuojelun puolelta niin meillähän hoitaa Keski-Suomen sijaishuoltoyksikkö keskitetysti ne sijaishuoltopaikat lapsille.”

”Se (Keski-Suomen sijaishuoltoyksikkö) on erittäin tärkeä yhteistyö mulle (– –) he tietää nämä sijaispaikat, et heillä on se pitkä kokemus siitä.”

Tutkimuksessa selvisi, että kehitysvammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien lasten sijaishuoltoa järjestetään myös kehitysvammalaitoksissa. Kehitysvammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien lasten haasteet ja tuen tarpeet voivat olla niin suuria, etteivät muut palvelut pysty vastaamaan niihin. Kunnat ovat hakeneet ratkaisua näissä erityistilanteissa kehitysvammalaitosten vahvasta osaamisesta. Sosiaalityöntekijät näkevät laitossijoituksissa lapsen kannalta hyviä etuja. Laitoksen palvelut ovat

monipuoliset ja pystyvät vastaamaan laajoihin tuen tarpeisiin. Palvelu sisältää laajat kuntoutus ja terveyspalvelut ja lisäksi laitoksissa löytyy osaamista kehitysvammaisuudesta sekä lapsen psyykkisestä tukemisesta. Kehitysvammalaitoksen toiminta on hyvin strukturoitua, ja vastaa sellaisen lapsen tarpeisiin, joka vaatii jäseneltyä toimintaa ja ympäristöä. Kehitysvammalaitoksiin sijoittamisessa nähtiin myös etuna se, että niissä voidaan toteuttaa kehitysvammalain mukaisia rajoitustoimenpiteitä.

”...koska siellä on se kaikki saman katon alla palvelut ja se on niin strukturoitua se toiminta siellä. Että tavallansa puristetaan kaikki se liikkumavara, hyvässä mielessä tietysti, siitä nuoresta.”

6.3 Lastensuojelun ja vammaispalveluiden yhteistyön merkitys

Kehitysvammaisen ja erityistä tukea tarvitsevan lapsen lastensuojelupalveluiden pohdinnassa on mukana myös kunnan vammaispalvelut. Hyvällä yhteistyöllä päästään kaikkia osapuolia palvelemaan lopputulokseen. Tutkimuksessa nousi esiin vammaispalveluiden ja lastensuojelun välisen yhteistyön merkitys. Haastateltavat kokivat yhteistyön olevan merkityksellinen sekä työntekijän että asiakkaan näkökulmasta. Työntekijöiden kesken jaettu sama arvopohja ja asenteet työtä kohtaan edistivät hyvää yhteistyötä. Myös vastuun kantaminen parityöskentelyssä ja luottamus työparia kohtaan koettiin merkitykselliseksi. Tutkimuksessa nousi vahvasti esiin osapuolien täydentävän toisiaan: yhteistyössä osaaminen lisääntyy asiakkaan eduksi. Aito keskusteluyhteys ja yhteistyön tiiviyden edistivät hyvää yhteistyötä.

”...meillä on kuiteskin ehkä taustalla (– –) samanlainen niinku asenne tätä asiaa kohtaan et lapselle parasta...niin tää on niinku toiminut todella jouhevasti.”

”...kumpikin osapuoli kantaa vastuuta siitä, että toimitaan niin että se yhteistyö myös perheiden kanssa jatkuu tämän jälkeenkin”

Tutkimuksessa selvisi, että viranomaisten välinen yhteistyö nähdään merkityksellisenä myös asiakkaalle. Asiakkaalle hyvä yhteistyö näyttäytyy vaivattomana viranomaistyönä. Päällekkäiset palvelut vaativat myös yhteistyön tekemistä. Erityisen tärkeää yhteistyö asiakkaan kannalta on ollut palveluista toiseen siirryttäessä. Työntekijöillä oli vahva näkemys siitä, että erityisesti lastensuojelun palveluista siirtyminen vammaispalveluille vaatii monipuolista yhteistyötä. Lastensuojelun palvelut päättyvät viimeistään jälkihuollon jälkeen, mutta vammaispalvelut ovat osana kehitysvammaisen ja erityistä tukea tarvitsevan henkilön koko elämän ajan. Luonteva yhteistyö viranomaisten kesken häivyttää rajapintaa sekä edistää lapsen edun toteutumista.

”Siellä se (yhteistyö) jotenkin näky semmosena niinku hyvin luontevana. Että se, oikeestaan se rajapinta, niin mä mietin että oliko siellä sitä rajapintaa.”

Tutkimuksessa nousi esiin, että laki myös velvoittaa eri viranomaisten väliseen yhteistyöhön lastensuojelussa. Yhteistyötä veloitetaan tekemään myös muiden lapsen verkostojen kanssa. Koulutoimi, päivähoito ja terveydenhuolto ovat tärkeitä yhteistyökumppaneita lastensuojelussa. Lisäksi kuntaorganisaatioissa asetetut roolit ja vastuut asettavat odotuksia yhteistyön tekemisestä asiakkaan eduksi. Ei siis ole vain työntekijästä kiinni tehdäänkö yhteistyötä organisaation eri osien välillä vai ei.

“Et jos käyttää lainmukaista monialaista yhteistyötä niin lakihan tietenkin myös velottaa meitä tähän yhteistyöhön.”

“...kyllähän meillä on yhteiset niinku kuntalaiset ja nuoret ja lapset asiakkaana (– –) et ei näitä oikeen voi sillai palastella että mää vastaan vaan tästä ja vastaa sitten tuosta.”

Tutkimuksessa ilmeni, että yhteistyö viranomaisten välillä on moninaista. Käytännössä yhteistyö on ollut erilaisia yhdistettyjä suunnitelmapalavereita ja neuvonpitoja tai konsultaatiota. Yhteistyötä tehtiin myös kustannusten jakamisessa lastensuojelun ja vammaispalveluiden kesken. Kustannusten jakamisesta haastateltavilla oli hyviä kokemuksia. Esimerkiksi lapsi on voinut saada lastensuojelun avohuollon tukitoimena tilapäishoitoa ja lisäpäiviä on voitu kustantaa vammaispalveluiden puolelta. Tällöin vammaispalvelut on tehty päätöksen palveluista ja hoitavat myös siitä koituvat kustannukset. Lapselle ja perheelle tämän kaltainen toiminta on voinut olla todella merkittävää. Myös viranomaistahot hyötyvät tästä synergiasta.

“Se yhteistyö ei tosiaankaan jää mihkään kahvihuoneeseen vaan se voi olla ihan oikeessa rakenteessa, jolloin asiakkaalle päin näyttäytyy samassa suunnitelmapalaverissa molemmat suunnitelmat ja molempien tekeminen.”

Viranomaisyhteistyössä organisaation eri osien kesken on myös haasteita. Kustannusten jakaminen tai osittaminen ei aina ole onnistunut toivotusti. Haastateltavilla oli huonoja kokemuksia siitä, kuinka on jouduttu sovittelemaan kustannusten maksajaa.

“Et välillä se semmonen niinku ajatus siitä, että kuka tälle lapselle järjestää sitä tukea ja mitä kautta on hassua, koska se lapsi tarvitsee sitä tukea joka tapauksessa.”

Haastateltavat kokivat että, yhteistyö vammaispalveluiden ja lastensuojelun välillä voisi olla myös tiiviimpää. Tehostamisen tarvetta on esiintynyt esimerkiksi tiedonkulussa. Erityisesti lastensuojelun aloitteellisuus yhteistyöhön vammaispalveluita kohtaan voisi olla aktiivisempaa.

“...on kokemusta siitä, että se (yhteistyö) toimii hyvin ja sitten mä ajattelen, että on semmostakin kokemusta, että toivoisi että se voisi olla myös tiiviimpää”

“...mä olisin voinut jossakin tapauksessa olla aktiivisemmin erityisesti vammaisten palveluohjaajan yhteydessä.”

Vammaispalveluiden rooli kehitysvammaisen ja erityistä tukea tarvitsevan lapsen palveluissa on vahva. Vammaispalveluiden työntekijä voi olla ainut pysyvä elementti lapsen viranomaisissa ja vammaispalveluilla on erityisosaaminen asiakkaidensa asioissa. Yhteistyön onnistumisesta haastateltavat olivat saaneet positiivisia kokemuksia ja hyvää palautetta myös asiakkailta. Yhteistyön muotoja halutaan myös edelleen kehittää.

“...et onhan meillä (lastensuojelu ja vammaistyö) yhteisiäkin näkemisiä missä me hiotaan tätä yhteistyötä. Missä voi ottaa niinku esiin et onks tullu jotain kohtia tai missä meidän pitäis parantaa noin niinku yleisellä tasolla.”

6.4 Kehitysvammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien sijoitukset tapauskunnissa

Tutkimuksessa selvisi, että pääsääntöisesti kehitysvammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien lasten sijoitukset toteutuvat samoin, kuin muillekin lapsille. Joskus lapsen tuen tarpeista johtuen lastensuojelun sijaishuoltoa on toteutettu myös lastensuojelulain 49§ soveltaen muulla lapsen tarpeen edellyttämällä tavalla. Tätä oli sovellettu kahdessa tapauskunnassa. Taustatekijät 49§ soveltamiseen on vahvasti ollut lapsen erityinen tuen tarve. Lapsen tarpeisiin vastaavaa lastensuojelun paikkaa ei ole löytynyt, joten lastensuojelun sijoitus on tehty 49§ mukaan muulla lapsen tarpeen edellyttämällä tavalla. Käytännössä sijoitukset ovat kohdistuneet kehitysvammalaitokseen. Lapsille on tuolloin tarvittu erityistä tukea kehitysvammaisuutensa vuoksi. Lisäksi lapsi on saattanut tarvita tukea psykisen hyvinvoinnin edistämiseksi. Tutkimuksessa ilmeni, että syyt sijoittaa lapsi muulla lapsen tarpeen edellyttämällä tavalla ovat olleet lapsen laajoissa tuen tarpeissa. Näiden lasten tarpeisiin ei ole pystytty vastaamaan muissa palveluympäristöissä.

”...myöskin sitten sitä psyykkisen puolen, psykiatrisen puolen osaamista tarjoavat myös”

”Tää (laitos) on ollu se keino tavallaan saada sille lapselle semmonen sijoituspaikka missä hän saa sitä tarvitsemaansa aikuisen tukea.”

Tutkimuksessa nousi esiin myös rajoitustoimenpiteiden käyttö lapsen elämän turvaamisessa. Kehitysvammalaitokseen sijoitetun lapsen kohdalla sovelletaan kehitysvammalain mukaisia rajoitustoimenpiteitä. Kehitysvammalain mukaiset rajoitustoimenpiteet eroavat sisällöllisesti lastensuojelulain mukaisista rajoitustoimenpiteistä.

”...heillä on luvat toteuttaa sitten sitä erityishuollon lainsäädäntöä ja näitä tarvittaessa sitten näitä rajoitustoimenpiteitä.”

Haastateltavien kokemukset kehitysvammaisen ja erityistä tukea tarvitsevien lasten sijoituksista kehitysvammalaitokseen olivat myönteisiä. Huomiona oli erityisesti kehitysvammalaitoksessa tarjottava lapsen tarpeisiin nähden riittävä resurssi.

”Että mä aattelen että meidän normaaleissa lastensuojelulaitoksissa niin ei oo niinku tavallaan niitä resursseja siihen että joku ihan siinä on koko ajan vieressä aivan 24/7 esimerkiksi vierihoidossa.”

Tutkimuksessa ilmeni, että lastensuojelun sijoitusten kohdistuessa kehitysvammalaitokseen on monia käytännön asioita, joita pitää huomioida. Lastensuojelun sijoitusta tehdessä kehitysvammaiselle ja erityistä tukea tarvitsevalle lapselle laadittiin kehitysvammalain mukainen erityishuolto-ohjelma. Erityishuolto-ohjelmaan kirjataan lapsen erityisestä tuen tarpeesta johtuvat palvelutarpeet. Lastensuojelupalveluiden sosiaalityöntekijän rooli käytännön asioissa on suuri, kun sijoitus tehdään muuhun kuin lastensuojeluyksikköön. Lastensuojelun sijaishuoltopaikat hoitavat lastensuojelulain mukaiset sijaishuollon velvoitteet kuten käteisvarojen maksaminen lapselle ja lapsen käyttöhyödykkeet. Lastensuojelun sijoituksen kohdistuessa kehitysvammalaitokseen, joutuu lapsen oma sosiaalityöntekijä hoitamaan sijaishuollon velvoitteita. Käytännössä sosiaalityöntekijä hoitaa kausivaatteiden, harastustarvikkeiden ja käteisvarojen tilittämisen. Tämä prosessi voi olla hyvin raskas ja työllistävä.

”Koska se ei ole lastensuojelulaitos niin minä tietysti vastaavana sosiaalityöntekijänä niin tietysti lastensuojelulain mukaiset palvelut hoidin hänelle...Maksoin hänen vaatekulujansa, puhelimet ja kotimatkoja ja käyttörahaa ja tällästä. Se oli aika työläs prosessi.”

Kahdessa tapauksunnassa oli sovellettu 49§ ja sijoitettu kehitysvammaisen ja erityistä tukea tarvitseva lapsi muulla lapsen tarpeen edellyttämällä tavalla. Yhdessä tapauksunnassa kaikki kehitysvammaiset ja erityistä tukea tarvitsevat lapset on sijoitettu lastensuojelun sijaishuoltoyksiköihin. Tutkimuksessa ilmeni, ettei heillä ole ollut tarvetta miettiä muita vaihtoehtoja lasten sijaishuollon järjestämiseen kuin perhehoito tai laitoshuolto.

”Ei mulle tuu ainakaan mieleen et me oltais järjestetty mitään muuta, millään muulla pykälällä.”

7 POHDINTA

7.1 Johtopäätökset ja tulosten pohdinta

Tutkimuksen tuloksista kävi ilmi, että kehitysvammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien lasten sijaishuollon järjestämiseen on useita keinoja. Sijaishuollon järjestäminen noudattaa samaa periaatetta kaikissa kunnissa ja lähtökohtana on lapsen oikeudet. Jokaista lasta kohdellaan ensisijaisesti lapsena vammastaan tai erityisyydestään huolimatta. Tutkimuksessa nousi esiin, että vammaisella lapsella on yhtäläiset oikeudet lastensuojelun palveluihin kuin muillakin.

Kuulluksi ja ymmärretyksi tuleminen on tärkeä osa lasten oikeuksia. Tutkimuksessa ilmeni, että lastensuojelun työntekijöillä ei ole tarpeeksi osaamista kehitysvammaisen ja erityistä tukea tarvitsevan lapsen kanssa kommunikoinnista. Kehitysvammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien lasten tarpeiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen on ammattilaisille haastavaa. Aina ei ymmärretä mistä lapsen käyttäytyminen ja haasteet lopulta johtuvat. Onko kyse vamman tai sairauden tuomasta haasteesta vai onko taustalla vaarantuneet kasvuolot tai -ympäristö. Vammaisella lapsella on moninkertainen todennäköisyys joutua huonon kohtelun uhriksi kuin ei-vammaisella ikätoverilla. Vuorovaikutuksen ja kommunikaation merkitystä korostavat myös kansainvälinen tutkimus (Hernon, Brandon, Cossar ja Shakespeare 2015), jossa todetaan, että työntekijöiden ammattitaito vammaisen lapsen kohtaamisessa ja vuorovaikutuksessa on avainasemassa lapsen tuen tarpeiden ymmärtämisessä. Ammattilaisten tulee huomioida muutokset lapsen käyttäytymisessä ja arvioida syitä niiden taustalla. (Hernon ym. 2015, 72–73.) Myös Taylor, Stalker, Fry ja Stewart (2014, 26) ilmaisevat että lastensuojelun ammattilaisilla on haasteita ymmärtää vammaista lasta ja hänen tuen tarpeitaan erityisesti silloin kun lapsi ei kommunikoi suullisesti. Vammaisen lapsen kykyä tunnistaa kaltoinkohtelua ja kommunikoida niistä, ei kuitenkaan pidä vähätellä. Vammaisella lapsella on oletettua suuremmat kyvyt kertoa huonosta kohtelusta kuin ammattilaiset usein olettavat (Taylor ym. 2014, 27). Toisaalta kehitysvammaisen ja erityistä tukea tarvitsevan lapsen tullessa lastensuojelun palveluiden piiriin lastensuojelun työntekijä ajautuu herkemmin hakemaan apua vammaispuolen osajalta, kun kyseessä on lapsi, jolla on haasteita kommunikaatiossa. Tämä voi johtaa tiiviimpään yhteistyöhön vammaispuolen ammattilaisten kanssa ja näin ollen edistää lapsen edun mukaista toimintaa.

Tutkimuksen tuloksista ilmeni, että lapsen sijaishuollon palveluiden päätöksenteon taustalla on useita tekijöitä. Jokainen lapsi on yksilö, jonka palvelut mietitään aina hänen parhaakseen. Näin toimitaan myös kehitysvammaisen ja erityistä tukea tarvitsevan lapsen kohdalla. Kehitysvammaisen ja erityistä tukea tarvitsevan lapsen sijaishuollon järjestäminen on monimutkainen prosessi, joka etenee lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. Tarvittavat palvelut ja sopivat sijaishuollon paikat mietitään aina tapauskohtaisesti. Tämän tutkimuksen tuloksista voidaan löytää yhdenvertaisuutta Taylorin ym. (2014) jaottelun kanssa. Taylor ym. (2014, 63) esittävät lastensuojelun päätöksenteon taustatekijät, jotka voidaan jakaa neljään kategoriaan: tapauksen taustat, organisatoriset tekijät, ulkoiset tekijät ja päätöksentekijään liittyvät tekijät. Tapauksen taustalla olevia asioista voivat olla vaikeat perhetilanteet, taloudelliset vaikeudet, vanhempien selviytyminen arjessa, lapsen laajat tuen tarpeet tai haastava käyttäytyminen. Organisatorisia tekijöitä ovat työntekijöiden osaaminen ja kokemus vammaisista lapsista, eri toimialojen välinen yhteistyö, poliittiset tekijät ja totut menettelytavat.

Päätöksenteon taustalla on myös ulkoisia tekijöitä kuten eri toimialojen välinen yhteistyö, tiedon jakaminen ja asiantuntijaneuvot palveluiden suunnittelussa. Myös työntekijän omat asenteet ja kokemukset vammaisten kanssa työskentelystä, palvelualan laaja tuntemus ja tieto vammaisuudesta vaikuttavat päätöksentekoon. (Taylor ym. 2014, 63.) Tässä tutkimuksessa päätöksentekijää koskevat asiat eivät kuitenkaan nousseet korotetusti esiin. Tähän voi vaikuttaa toimintatapa siitä, että päätökset sijoituksista tehdään pääsääntöisesti työparin kanssa, eikä yksittäisen työntekijän rooli täten nouse liian suureksi osatekijäksi. Myös Orme, Cherry ja Cox (2013) korostavat yhteistyön merkitystä lastensuojelupalveluiden arvioinnissa. Yhdessä työskennellessä lapsen tilanteesta voi aueta useampia näkökulmia, joiden perusteella pohditaan hänen parastaan. Oikein kohdennettu tuki ja lapsen tarpeisiin vastaava sijaishuollon paikka ehkäisee lapsen uudelleensijoituksen (Orme ym. 2013, 581).

Toimialojen välisen yhteistyön merkitystä on korostettu kehitysvammaisen ja erityistä tukea tarvitsevan lapsen sijaishuollon järjestämisessä. Tutkimuksessa kävi ilmi, että vammaispalveluiden ja lastensuojelun välinen yhteistyö on merkityksellistä sekä asiakkaan että työntekijän näkökulmasta. Toimiva yhteistyö ammattilaisten kesken auttaa monimutkaisten tilanteiden ratkomisessa. Moniammatillisen työryhmän etuina on tiedon ja osaamisen lisääminen asiakkaan eduksi. Tapauskuntien lastensuojelussa tiedostetaan oman osaamisen rajoitteet ja osataan hyödyntää toisen ammattilaisen osaamista ja kokemusta. Vaikka kokemukset yhteistyöstä olivat pääsääntöisiin positiivisia, nähtiin niissä myös haasteita. Tämän tutkimuksen tuloksissa on samankaltaisuutta kansainvälisten tutkimusten kanssa. Skotlannissa tehdyssä tutkimuksessa (Taylor ym. 2014) todetaan, että lastensuojelun ja vammaistyön yhteistyö on koettu positiiviseksi ja sen nähdään tuovan merkittävää etua päätöksentekoon. (Taylor ym. 2014, 49.) Yhteistyön merkitystä tukee myös yhdysvaltalais tutkimus, jonka mukaan erityiskasvatuksen ja lastensuojelun ammattilaisten välisellä yhteistyöllä voidaan saada aikaan merkittäviä tuloksia erityislapsen hyvinvoinnin kannalta (Trout, Casey, Chmelka, DeSalvo, Reid ja Epstein 2009, 132). Lastensuojelun ja vammaispalveluiden yhteistyön voidaan siis hyvin sanoa olevan tärkeä tekijä kehitysvammaisen ja erityistä tukea tarvitsevan lapsen sijaishuollon järjestämisessä.

Tässä tutkimuksessa nousi myös esiin, ettei tarpeenmukaisia sijaishuoltopaikkoja kehitysvammaiselle ja erityistä tukea tarvitsevalle lapselle ole välttämättä saatavilla. Sijaishuoltopaikkojen etsinnässä sosiaalityöntekijöiden työtä helpottaa alueella toimiva Keski-Suomen sijaishuoltoyksikkö. Sijaishuoltopaikkojen kartoitus on näin ollen koordinoitua ja järjestelmällistä. Käytännössä lapsen sosiaalityöntekijä ottaa yhteyttä sijaishuoltoyksikköön, ja kertoo lapsen tuen tarpeista. Sijaishuoltoyksikön rooli on ollut kartoittaa mahdolliset sijaishuoltopaikat, joista lapsen oma sosiaalityöntekijä on valinnut lapselle sopivimman. Sinko ym. (2016) ovat laatineet laajan katsauksen lasten erityisen tuen tarpeen huomioimisesta sijaishuoltopaikan valinnassa Suomessa. Kyseisessä tutkimuksessa selvitettiin nykyisen palvelujärjestelmän haasteita lasten sijoituksissa. Kunnissa on monenkirjavat käytännöt sijoittamisprosessissa. Joissain kunnissa on hyvin suunniteltu arviointikäytäntö ja moniammatillisen tiimin tuki. Toisissa kunnissa työtä tehdään yksin, eikä sijaishuollon paikkojakaan tunnu löytyvän. Lastensuojelun sijaishuollon työntekijöille on myös työstä pysyvä ajan tasalla sijaishuollon paikoista. (Sinko ym. 2016, 17–18.) Tässä tutkimuksessa tilanne on kuitenkin parempi kuin Sinkon ym. (2016) selvityksestä käy ilmi. Tapauskuntien sijaishuoltopaikkojen etsintää on helpottanut sijaishuoltoyksikön

toiminta. Kaikissa haastatteluissa kuitenkin ilmaistiin huoli kehitysvammaisille ja erityistä tukea tarvitseville lapsille sopivien sijaishuoltopaikkojen rajallisesta määrästä.

Sopivien sijaishuoltopaikkojen valintaa vaikeuttaa se, ettei kehitysvammaisille ja erityistä tukea tarvitseville lapsille ole olemassa omia lastensuojelun yksiköitä. Vaikuttavana tekijänä tähän on lupaviranomaisen toiminta. Palveluyksiköille, kuten kehitysvammaisten palveluasuminen tai lastensuojelun perhehoito, ei myönnetä useaa toimilupaa. Tämä tarkoittaa sitä, että lähtökohtaisesti palveluyksiköt toimivat joko vammaispuolen tai lastensuojelun luvilla. Lupaviranomaisen toimintaa on kritisoitu myös Sinkon ym. (2016) tutkimuksessa, jossa ilmeni, ettei kahden toimiluvan myöntäminen palveluyksikölle ole mahdollista. Raportissa mainitaan, ettei lasta voida sijoittaa lastensuojelun perusteella vammaispalvelun luvalla toimivaan yksikköön. (Sinko ym. 2016, 22.) Tätä asiakasrajapinnan ongelmallisuutta pohdittaessa nousee ajatukset siitä, kuinka lupaviranomaisen rajaukset toimiluvissa voivat estää lapsen edun toteutumisen. Aluehallintovirastot valvovat toimilupien mukaisen toiminnan toteutumista ja ovat tiedostaneet tämän rajapinnan ongelmat myös. Aluehallintovirastolta voidaan anoa poikkeuslupaa sijoittaa kehitysvammaisen ja erityistä tukea tarvitseva lapsi esimerkiksi kehitysvammaisten palveluasumiseen, mikäli se on lapsen edun mukaista.

Tutkimuksessa ilmeni, että lastensuojelun sijaishuoltoa toteutetaan ensisijaisesti perhehoitona tai lastensuojelun laitoshuoltona. Kehitysvammaisen ja erityistä tukea tarvitsevan lapsen tuen tarpeet voivat kuitenkin olla niin laajat, ettei näissä ympäristöissä pystytä niihin vastaamaan. Tässä tutkimuksessa nousi esiin lapsen erityinen tarve psyykkisen hyvinvoinnin tukemiseen ja strukturoituun ympäristöön sekä vaativaan lääkinälliseen hoitoon. Tapauskunnissa näihin lapsen tarpeisiin etsittiin vastauksia kehitysvammalaitoksesta. Syynä kehitysvammalaitokseen sijoittamisessa oli laitoksessa oleva erityinen tietotaito kehitysvammaisuudesta ja heidän kykynsä tarjota palvelua haastavasti oirehtiville lapsille. Laitoksessa olevien palvelujen monimuotoisuus nähtiin positiivisena asiana. Muiden tutkimusten mukaan kehitysvammaiset ja erityistä tukea tarvitsevat lapset sijoitetaan useimmin laitoshuoltoon kuin perhehoitoon. Lastensuojelun ammattilaiset tarvitsevat tarkan kuvan siitä mitkä lapsen tuen tarpeet ovat, jotta he voivat arvioida pystytäänkö lapsen tarpeisiin vastaamaan perhehoidossa. Ennakoasetelma voi kuitenkin ajaa lastensuojelun työntekijöitä sijoittamaan erityisen tuen tarpeisen lapsen laitoshuoltoon, sillä perhehoidossa ei välttämättä ole valmiuksia hoitaa kehitysvammaista ja erityistä tukea tarvitsevaa lasta. (Shannon ja Tappan 2011; McConkey ym. 2014, 723.) Tässä tutkimuksessa sijoitus kehitysvammalaitokseen nähtiin viime sijaisena vaihtoehtona, mikäli muut palvelut eivät ole lapselle sopivia.

Kehitysvammalaitokseen sijoitettujen lasten tuen tarpeet ovat olleet niin erityisiä, ettei niihin ole pystytty vastaamaan muussa ympäristössä. Näissä tilanteissa sosiaalityöntekijä on joutunut turvautumaan erityisjärjestelyihin. Kehitysvammalaitokseen sijoittamisessa lastensuojelun perusteella on kuitenkin omat haasteensa. Sosiaalityöntekijät kokivat, että sijoittaminen muuhun kuin lastensuojeluyksikköön lisää heidän työtään. Lapsen oman sosiaalityöntekijän vastuulle jää hoitaa lapsen lainmukaiset sijaishuollon velvoitteet. Näitä ovat mm. käteisvarat, puhelinkulut sekä matkat kotilomille. Suomessa tehdyn tutkimuksen (Sinko ja Muuronen 2013) mukaan lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kokemukset työmäärästä ja riittävästä resursseista ovat olleet negatiiviset. Sosiaalityöntekijät kokevat, että työmäärä on suuri, eikä aikaa jää tarpeeksi lasten ja perheiden kohtaamiseen. (Sinko

ja Muuronen 2013, 37–38.) Tässä tutkimuksessa ei suoraan noussut esiin sosiaalityöntekijöiden työ- määrän kuormittavuus. Erityisjärjestelyillä toteutettu sijoitus nähtiin kuitenkin työläänä. Jotta epäselvyyksiltä ja ylimääräiseltä työltä vältytään, on näihin käytännön asioiden järjestelyihin kiinnitettävä huomiota heti prosessin alkuvaiheessa. Molempipuolinen selkeä työnjako helpottaa käytännön asioiden hoitamista.

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää kuinka kehitysvammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien lasten sijaishuolto on tapauskunnissa järjestetty. Tutkimuksessa saatiin kattavasti tietoa siitä mitkä asiat lastensuojelun sijoituksissa otetaan huomioon, kun kyseessä on kehitysvammaisen tai erityistä tukea tarvitseva lapsi. Tutkimuksen tavoitteena oli saada tietoa, kuinka kehitysvammapalveluita tarjoava yritys voisi vastata kehitysvammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien lasten sijaishuollon palvelutarpeeseen. Tapauskunnissa oli kokemusta, kuinka sijaishuollon paikkaa valitessa lapsen yksilölliset tarpeet otetaan huomioon. Kuitenkaan tutkimuksessa ei noussut esiin, että tapauskunnissa olisi sijoituksia tehty kehitysvammaisten palveluyksikköön. Kehitysvammaisten lasten asumispalveluita tarjoavia palveluyksiköitä ei alueella ole aiemmin toiminut, eikä sijoitukset tästä syystä kehitysvammapalveluihin ole olleet mahdollisia. Lapsen yksilölliset tarpeet vaativat sijaishuollon järjestämiseltä erilaisia ympäristöjä, joihin lapsi voidaan sijoittaa. Tutkimuksen avulla saatiin kattavasti tietoa siitä mitkä taustatekijät vaikuttavat sijaishuollon paikan valinnassa ja mitä käytännön haasteita kehitysvammayksikköön sijoittamisella on. Tutkimuksessa ilmeni, ettei tälle ole varsinaista estettä, mutta kehitysvammayksikköön sijoitettaessa palveluiden sisältö poikkeaa paljon lastensuojeluyksiköiden palveluista. Tämä palvelujen sisällöllinen ero ei kuitenkaan saa olla esteenä lapsen edun toteutumiseksi.

Kehitysvammaisille ja erityistä tukea tarvitseville lapsille järjestettävien palveluiden kehittäminen on valtakuinnallisesti ollut keskiössä laitosten alasajon tiimoilta. Laitoshoidon tilalle tarvitaan ratkaisuja, joissa uusien tilapäisen ja pitkäaikaisen asumisen palvelujen muotoilu on tärkeässä roolissa. Rajapinoilla olevien asiakkaiden palveluiden järjestäminen on haastava kokonaisuus eikä siihen ole olemassa valmista kaavaa. Jokaisen asiakkaan tapausta joudutaan aina miettimään omana kokonaisuutenaan. Tästä syystä myös palveluiden valikoiman tulisi olla mahdollisimman laajaa tai helposti räätälöitävissä lapsen tarpeisin.

7.2 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK) on laatinut hyvän tieteellisen käytännön kriteerit. Niiden mukaan tutkijan tulee noudattaa huolellisuutta ja tarkkuutta tutkimustyön kaikissa vaiheissa ja raportoida tutkimuksen vaiheista huolellisesti. Tähän kuuluu olennaisesti tieteelliselle tiedolle asetettujen vaatimusten noudattaminen. Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu myös muiden tutkijoiden työn arvostaminen ja heidän tutkimustulostensa merkityksellisyyden esiin nostaminen oman tutkimuksen yhteydessä. (TENK 2012.) Hyvän tieteellisen käytännön toteutuminen on osa tutkimuksen eettisyyttä. Kokonaisuudessaan eettisyys on kuitenkin laajempi käsite, johon kuuluu kaikki laadullisen tutkimuksen etenemisen vaiheet ja niihin liittyvät valinnat. Tutkija on subjektiivisena osana laadullisessa tutkimuksessa, joten hänen ajatusmaailmansa, näkemykset ja aiemmat kokemukset vaikuttavat tutkimuksen eettisyyteen. (Tuomi ja Sarajärvi 2018, luku 5.)

Tutkijan tekemät valinnat vaikuttavat tutkimuksen eettisyyteen koko tutkimuksen läpi. Tutkimusaiheen valinta ja rajaaminen on ensimmäinen tutkimuksen eettinen valinta, jonka tutkija tekee (Tuomi ja Sarajärvi 2018, 5.4). Tutkimukseni aihe valikoitui käytännön työssä esille nousseesta haasteesta ja tarpeesta kehittää uusia räätälöityjä palvelumuotoja kehitysvammaisille ja erityistä tukea tarvitseville lapsille.

Yksi tärkeimmistä eettisyyteen liittyvistä tutkimusvaiheista on tutkittavien informointi. Tutkimukseen osallistuvilla tulee olla kattava tieto siitä mitä tutkimuksella tavoitellaan ja mistä tutkimuksessa on kyse. Osallistujilla tulee myös olla tieto siitä, kuinka heidän tietojaan käsitellään ja kuka niitä käsittelee. Tutkittaville tulee saattaa tietoon myös se, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja että osallistumisen voi keskeyttää missä tutkimuksen vaiheessa tahansa. (Tuomi ja Sarajärvi 2018, 5.4.) Tässä tutkimuksessa eettisyyttä lisää tutkittavien kattava informointi ennen tutkimukseen osallistumista. Jokaisesta tutkimukseen osallistuvasta kunnasta haettiin tutkimusluvat kirjallisesti ja hakemuksen liitteenä oli tutkimussuunnitelma. Tietojen keräämiseen, säilyttämiseen ja tuhoamiseen laadittiin tarkka tietosuojaseloste ja tutkittavia informoitiin ennen haastattelua tietosuojaan ja tutkimukseen liittyvistä asioista. Lisäksi kaikilta tutkimukseen osallistuvilta pyydettiin joko kirjallinen tai suullinen suostumus tutkimukseen osallistumisesta. Haastateltavien anonymisuojan vuoksi suorista lainauksista poistettiin liian tunnistettavat ilmaisut.

Haastatteluihin valmistautuminen alkaa aiemmin tehtyjen tutkimusten tarkastelulla. Tutkitusta tiedosta ja tutkijan omista havainnoista luodaan pohja tutkittavalle aiheelle. Haastatteluihin valmistautuminen alkoi teorian tiedon jäsentelyllä. Sen pohjalta haastattelujen avuksi luotiin teemahaastattelurunko. Teemahaastattelurungon esitestaaminen ulkopuolisella henkilöllä olisi lisännyt valmistautumista todellisiin tutkimushaastatteluihin ja näin ollen haastatteluiden toteutuminen olisi ollut laadukkaampaa. Ryhmähaastattelut asettivat myös haasteita tutkimuksen toteutuksessa. Erityisesti ryhmässä tehtyjen haastatteluissa ilmennyt toisen päälle puhuminen asetti haasteita erityisesti aineiston litterointi vaiheessa. Toisaalta ryhmän kokoonpano edesauttoi aiheen monipuolista käsittelyä ryhmän jäsenten välisessä dialogissa. Tutkimuksen eteneminen suunnitelmasta toteutukseen ja lopulta raportointiin oli pitkä prosessi. Ajan antaminen tutkimusprosessin eri vaiheissa on edesauttanut tutkimuksen kypsyä ja tutkijan ymmärrystä laadullisen tutkimuksen tekemisestä.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta arvioidaan usein validiteetin ja reliabiliteetin kautta. Validiteetilla tarkastellaan tutkimuksen pätevyyttä; onko tutkimuksessa tutkittu juuri sitä, mitä on luvattu tutkia ja onko tutkimus perusteellisesti tehty. Aaltion ja Puusan (2020, kappale 11) mukaan validius nousee esiin esimerkiksi tutkittavan ilmiön eheydessä. Tässä tutkimuksessa pyrittiin luomaan kokonaisvaltaista kuvaa kehitysvammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien lasten sijaishuollon järjestämisestä tapauskunnissa. Tavoitteena oli ymmärtää ilmiötä ja saada siitä mahdollisimman kokonaisvaltainen kuvaus, ja tutkimuksessa onnistuttiin luomaan ymmärrystä kokonaisuudesta. Tämän tutkimuksen tuloksissa oli samankaltaisuutta myös kansainvälisten tutkimusten kanssa. Tutkimuksen tulokset ovat mielestäni siirrettävissä tapauskunnista koskemaan koko Keski-Suomen aluetta. Suomessa on kuitenkin suuria alueellisia eroja kehitysvammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien lasten lastensuojelun palveluissa, joten tutkimuksen tulokset eivät ole siirrettävissä koskemaan koko Suomea.

Reliabiliteetti kuvaa sitä, kuinka hyvin tutkimus on toistettavissa. Laadullisessa tutkimuksessa työn toistettavuus on hankalasti todennettavissa, sillä laadullisessa tutkimuksessa tutkija on aina osa tutkimuksen kokonaisuutta ja tekemässä tulkintoja tutkittavasta aiheesta. Tästä syystä laadullinen tutkimus ei koskaan ole täysin yhtenevästi toistettavissa. (Aaltio ja Puusa 2020, luku 11.) Reliabiliteettia kuitenkin lisää tarkka kuvaus tutkimuksen toteutusvaiheista ja valintojen perusteluista. Tässä tutkimuksessa kuvasin mahdollisimman tarkkaan työvaiheet aina tutkimusmetodin valinnasta, aineiston hankintaan ja analysointiin sekä tulosten erittelyyn. Analyysivaiheen läpinäkyvyyttä ja luotettavuutta lisää tulosten esittäminen taulukossa tutkimuksen liitteenä.

Tämän tutkimuksen eettisyyteen vaikuttaa oma työskentelyni kehitysvammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien lasten parissa. Oma kokemusmaailmani ja asiantuntijuuteni on siitä kontekstista ja se on vaikuttanut näkökulmien valikoitumiseen. On mahdollista, että tutkijan oletukset ja tausta-ajatukset ovat osin vaikuttaneet aineiston analysointiin ja siinä tehtyihin valintoihin. Objektiivisuuden säilyttäminen koko prosessin ajan on ollut haastavaa, sillä kokemukset ja työhistoria alalla on ollut pitkä. Tutkimus on tehty yhteistyössä KVPS Tukenan kanssa ja tutkimuksen tarkoituksena on ollut tuottaa tietoa Tukenan palveluiden kehittämiseen. Tutkija toimii osana KVPS Tukenan organisaatiota.

7.3 Jatkotutkimus ja kehittämisaiheet

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää kuinka kehitysvammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien lasten sijaishuolto järjestetään. Tutkimuksessa saatiin koottua tietoa sijaishuollon järjestämisestä koskevista yleisistä periaatteista. Jäsennelty tieto tutkimusaiheesta auttaa myös tapauskuntia kehitysvammaisen ja erityistä tukea tarvitsevan lapsen sijaishuollon järjestämisessä. Tutkimus auttaa myös tapauskuntia oman toiminnan kehittämisessä. Kunnat voivat tarkastella omaa sijoitusprosessiaan ja työskentelyään näiden tutkimustulosten valossa. Kehitysvammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien lasten palveluiden kehittäminen on valtakunnallinen haaste. Kehitysvammaisten laitospalveluiden pitkä historia kuitenkin pitää pintansa vielä 2020-luvulla. Erityisesti lapsille suunnattujen vaihtoehtoisten palveluiden kehittäminen on tärkeässä roolissa.

Nykyisin eri palveluyksiköt ovat vahvasti profiloituneet tiettyyn asiakasryhmään ja tiettyjen palveluiden tuottamiseen. Kuinka lastensuojelun ja erityishuollon rajapinnalla kulkevien asiakkaiden käy? Onko heille suunnattuja palveluita tarjolla? Rajapintaa käsitteleviä jatkotutkimusaiheita ja näkökulmia on useita. Olisi antoisaa tutkia kuinka kehitysvammaisen ja erityistä tukea tarvitsevan lapsen sijaishuollon järjestäminen kehitysvammayksikössä on toteutunut. Millaisia mahdollisuuksia tämä toimintatapa on tuonut mukanaan erityisen tuen tarpeiselle henkilölle ja hänen perheelleen ja mitä käytännön haasteita on tullut eteen. Toinen näkökulma rajapintaa koskien on perheiden ajautuminen lastensuojelun piriin. Mitkä tekijät vaikuttavat kehitysvammaisen ja erityistä tukea tarvitsevan lapsen ja hänen perheensä lastensuojelun tarpeen.

Tutkimuksen tuottamaa tietoa voidaan hyödyntää jatkokehittämistyössä. Alueellisten sijoitusten käytännöt ja lastensuojelun ja erityishuollon rajapinnan asettamat haasteet luovat raamit uusien palvelumuotojen kehittämiseksi. Tarkoituksena on hyödyntää tutkimuksen tuloksia osana KVPS Tukenan

palvelujen kehittämistyötä. Tutkimus on osana KVPS Tukenan kehittämisprojektia, jossa mallinetaan palvelu kehitysvammaisen ja erityistä tukea tarvitsevan lapsen sijaishuollon järjestämiseen kehitysvammayksikössä.

LÄHTEET

- Aaltio, Iris ja Puusa, Anu. Mitä laadullisen tutkimuksen arvioinnissa tulisi ottaa huomioon. Kappale 11. Teoksessa Puusa, Anu ja Juuti, Pauli (toim.) 2020. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Gaudeamus. Verkkokirja. <https://www.ellibslibrary.com/reader/9789523456167>. Viitattu 12.4.2021.
- Ahola, Sanna ja Pollari, Kirsi 2018. Lapsella on oikeus osallisuuteen– vammaisuudesta riippumatta. Päätösten tueksi 1/2018. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135864/URN_ISBN_978-952-302-999-6.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 8.4.2021.
- Ainsworth, Patricia ja Baker, Pamela C. 2004. Understanding Mental Retardation : A Resource for Parents, Caregivers and Counselors. Verkkokirja. <https://ebookcentral-proquest-com.ezproxy.savonia.fi/lib/savoniafi/reader.action?docID=515527>. Viitattu 20.8.2020.
- Arvio, Maria 2014. Kehitysvammaisuus. Teoksessa: Pihko, Helena, Haataja, Leena & Rantala, Heikki (toim.). Lastenneurologia. Helsinki: Duodecim, 90–95.
- Bardy, Marjatta. 2013. Lastensuojelun filosofia ja käytäntö. Teoksessa. Bardy, Marjatta (toim.). Lastensuojelun ytimissä. 4. uudistettu painos. Tampere: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 48–144.
- Brown, Roy, Geider, Stefan, Primrose, Aileen ja Jokinen, Nancy 2011. Family life and the impact of previous and present residential and day care support for children with major cognitive and behavioural challenges: a dilemma for services and policy. Journal of Intellectual Disability Research, vol 55/2011. 904–917. <http://web.a.ebscohost.com.ezproxy.savonia.fi/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=27&sid=80c01ad9-460a-49a0-883d-01ef054f4cb4%40sessionmgr4008>. Viitattu 12.4.2021.
- Currie, Genevieve ja Szabo, Joanna 2019. "It would be much easier if we just quiet and disappeared": Parents silenced in the experience of caring for children with rare diseases. Health Expect. 22/2019. 1251–1259. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/hex.12958>. Viitattu 16.4.2021.
- Euroopan unionin perusoikeuskirja 2020. FRA: European Union Agency for Fundamental Rights. <https://fra.europa.eu/fi/eu-charter/article/24-lapsen-oikeudet#TabExplanations>. Viitattu 8.6.2020.
- Grönstrand, Eeva 2020. Vaalijala tarjoaa myös lastensuojelupalveluja. Ketju 2020, nro 3. 27.5.2020. <https://ketju-lehti.fi/aiheet/lapset-ja-nuoret/vaalijala-tarjoaa-myo-lastensuojelupalveluja/>. Viitattu 15.6.2020.
- Hernon, Jane, Brandon, Marian, Cossar, Jeanette ja Shakespeare, Tom 2015. Recognising and responding to the maltreatment of disabled children: A children's rights approach. Social Work & Social Sciences Review 2015 Vol. 17. 61–77. <http://web.b.ebscohost.com.ezproxy.savonia.fi/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=22&sid=87cb2cc7-0bd5-48e0-aeba-4e8a332460cd%40sessionmgr103>. Viitattu 10.4.2021.
- Hirsjärvi, Sirkka ja Hurme, Helena 2000. Tutkimushaastattelu, teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko ja Sajavaara, Paula 2018. Tutki ja kirjoita. 22. painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Hujala, Anne 2011. Miten oikeudet toteutuvat ja palvelut toimivat vammaisten lasten ja perheiden arjessa? Teoksessa Hujala Anne (toim.) Eriyistä tukea tarvitseva lapsi on ensisijaisesti lapsi: lapsen oikeudet osaksi vammaispolitiikkaa. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2011:10. <https://lapsiasia.fi/documents/25250457/38754461/Eriyistukea+tarvitseva+lapsi+on+ensisijaisesti+lapsi.pdf/44ac796f-27fc-7330-2feb-b5e46951587e/Eriyistukea+tarvitseva+lapsi+on+ensisijaisesti+lapsi.pdf?t=1601469200880>. Viitattu 26.4.2021.

Kananen, Jorma 2015. Opinnäytetyön kirjoittajan opas. Näin kirjoitan opinnäytetyön tai pro gradun alusta loppuun. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 202. Jyväskylä: Suomen yliopistopaino.

Kaski, Markus (toim.), Manninen, Anja ja Pihko, Helena 2012. Kehitysvammaisuus. 5., uudistettu painos. Helsinki: Sanoma Pro.

Kehitysvammaisten henkilöiden ikäjakauma 2020. Vernerinet.net. Verkkopalvelu kehitysvammaisuudesta. <https://verneri.net/yleis/kehitysvammaisten-henkiloiden-ikajakauma> Viitattu 10.6.2020.

Kehitysvammalaitosten 0–17-vuotiaat pitkäaikaisasiakkaat 31.12. 2020. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Sotkanet.fi. Tilastotietoja suomalaisten terveydestä ja hyvinvoinnista. https://sotkanet.fi/sotkanet/fi/taulukko/?indicator=s_bwbQA=®ion=s07MBAA=&year=sy5ztDbS0zUEAA==&gender=t&abs=f&color=f&buildVersion=3.0-SNAPSHOT&buildTimestamp=202103120740. Viitattu 8.4.2021.

Kodin ulkopuolelle sijoitetut 2021. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Sotkanet.fi. Tilastotietoja suomalaisten terveydestä ja hyvinvoinnista. <https://sotkanet.fi/sotkanet/fi/taulukko?indicator=szbMCbE20jMEAA=®ion=s07MBAA=&year=sy5ztE7U0zUEAA==&gender=t>. Viitattu 4.4.2021.

Koskentausta, Terhi ja Westerinen, Hannu 2016. Kehitysvammaiset lapset ja nuoret. Teoksessa: Kumpulainen, Kirsti, Aronen, Eeva, Ebeling, Hanna, Laukkanen, Eila, Marttunen, Mauri, Puura, Kaija ja Sourander, Andre (toim.). Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria. Duodecim: Helsinki 747–759.

Kyngäs, Helvi ja Vanhanen, Liisa 1999. Sisällön analyysi. Hoitotiede Vol. 11, no 1/99.

Laitoksesta yksilölliseen asumiseen 2016. Kehitysvammaisten asumisen ohjelman toimeenpanon arviointi ja tehostettavat toimet vuosille 2016–2020, Seurantaryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2016:17. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74818/Rap_ ja_muistioita_2016_17.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 12.6.2020.

Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 1997/519. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1977/19770519>. Viitattu 9.6.2020.

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 1987/380. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1987/19870380?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=laki%20vammaisuuden%20>. Viitattu 8.4.2021.

Lakisääteisen 7 arkipäivän kuluessa aloitetut lastensuojelun palvelutarpeen arvioinnit 2021. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Sotkanet.fi. Tilastotietoja suomalaisten terveydestä ja hyvinvoinnista. <https://sotkanet.fi/sotkanet/fi/taulukko?indicator=sw52tdY1AgA=®ion=s07MBAA=&year=sy5ztDbS0zUEAA==&gender=t>. Viitattu 4.4.2021.

Lastensuojelulaki 417/2007. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>. Viitattu 15.7.2020.

Leppänen, Susanna 2010. Kehitysvammaisen lapsi lastensuojelussa. Kyselytutkimus lastensuojelyksiköihin. Pro gradu- tutkielma. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/25509/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201010243010.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Viitattu 9.6.2020.

McConkey, Roy, Kelly, Fionnola ja Craig, Sarah 2012. A National Comparative Study over One Decade of Children with Intellectual Disabilities Living Away from Their Natural Parents. British Journal of Social Work, 44/2012. 714–728. <http://web.a.ebscohost.com.ezproxy.savonia.fi/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=30&sid=80c01ad9-460a-49a0-883d-01ef054f4cb4%40sessionmgr4008>. Viitattu 13.4.2021.

- Metsämuuronen, Jari 2009. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. 4. laitos. 1. painos. International Methelp: Helsinki.
- Mietola, Reetta, Teittinen, Antti ja Vesala, Hannu T. 2013. Kehitysvammaisten ihmisten asumisen tulevaisuus. Kansainvälisiä esimerkkejä ja vertailu Suomeen. Helsinki: Ympäristöministeriö.
- Mitä kehitysvammaisuus on 2020. Vernerinet.net. Verkkopalvelu kehitysvammaisuudesta. <https://verneri.net/yleis/mita-kehitysvammaisuus-on>. Viitattu 8.6.2020.
- Orme, John, Cherry, Donna ja Krcek, Taylor 2013. Who is willing to foster children with disabilities?. Journal of Public Child Welfare, vol.7. 566–584. <http://web.b.ebscohost.com.ezproxy.savonia.fi/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&sid=6b36c313-cbda-4235-85ee-26bcdd0ad2f4%40pdc-v-sessmgr03>. Viitattu 13.4.2021.
- Pietiläinen, Erja 2003. Kokonaisnäkemystä vammaisten lasten palveluihin. Teoksessa Ladonlahti, Tarja, Naukkarinen, Aimo & Vehmas, Simo (toim.). 2003. Poikkeava vai erityinen, erityispedagogiikan monet ulottuvuudet. Jyväskylä: PS-kustannus, 330–340.
- Pihko, Helena, Haataja, Leena ja Rantala, Heikki (toim.) 2014. Lastenneurologia. Duodecim:Helsinki.
- Pollari, Kirsi 2011. Ihmisoikeudet kuuluvat kaikille. Teoksessa Hujala, Anne (toim.) Erityistä tukea tarvitseva lapsi on ensisijaisesti lapsi: lapsen oikeudet osaksi vammaispolitiikkaa. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2011:10. 8–17. <https://lapsiasia.fi/documents/25250457/38754461/Erityis-tukea+tarvitseva+lapsi+on+ensisijaisesti+lapsi.pdf/44ac796f-27fc-7330-2feb-b5e46951587e/Erityis-tukea+tarvitseva+lapsi+on+ensisijaisesti+lapsi.pdf?t=1601469200880>. Viitattu 15.3.2021.
- Puusa, Anu. 2020. Haastattelutyypit ja niiden metodiset ominaisuudet. Kappale 6. Teoksessa Puusa, Anu ja Juuti, Pauli (toim.) 2020. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Gaudeamus. Verkkokirja. <https://www.ellibslibrary.com/reader/9789523456167>. Viitattu 24.8.2020.
- Puusa, Anu 2020. Näkökulmia laadullisen aineiston analysointiin. Kappale 9. Teoksessa Puusa, Anu ja Juuti, Pauli (toim.) 2020. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Gaudeamus. Verkkokirja. <https://www.ellibslibrary.com/reader/9789523456167>. Viitattu 2.4.2021.
- Reschly, Daniel, Myers, Tracy ja Hartel, Christine 2002. Mental retardation : determining eligibility for social security benefits. Central Academic Complete. Verkkokirja. <https://ebookcentral-proquest-com.ezproxy.savonia.fi/lib/savoniafi/detail.action?docID=3375232>. Viitattu 19.8.2020.
- Räty, Tapio 2012. Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. 2. painos. Helsinki: Edita.
- Räty, Tapio 2017. Vammaispalvelut, vammaispalvelujen soveltamiskäytäntö. Kynnys ry.
- Shannon, Patric & Tappan, Christine 2011. A Qualitative analysis of child protective services practise with children with developmental disabilities. Children and Youth Services Review 33. 1469–1475.
- Sinko, Päivi, Pitkänen, Miia, Hoikkala, Susanna, Pollari, Kirsi ja Martiskainen, Taina 2016. Rajapinoilla: lapsen erityisten tarpeiden huomioiminen sijaishuoltopaikan valinnassa. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.
- Sinko, Päivi ja Muuronen, Kaisu 2013. Olisiko jo tekojen aika? Lastensuojelun asiakastyössä toimivien näkemyksiä lastensuojelun nykytilasta. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto ja Talentia. https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/Olisiko_jo_tekojen_aika.pdf. Viitattu 26.4.2021.
- Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>. Viitattu 19.6.2020.
- Suomen perustuslaki 731/1999. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=perustuslaki#L2P19>. Viitattu 7.4.2021.

Taskinen, Sirpa 2007. Lastensuojelulaki 417/2007, soveltamisopas. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus ja kehittämiskeskus Stakes. Oppaita 65.

Tautiluokitus ICD-10 2011. Luokitukset, termistö ja tilasto-ohjeet. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. Verkkokirja. 3. painos. <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80324/15c30d65-2b96-41d7-aca8-1a05aa8a0a19.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Viitattu 20.8.2020.

Taylor, Julie, Stalker, Kirsten, Fry, Deborah ja Stewart, Alasdair.D.B.R. 2014. Disabled Children and Child Protection in Scotland: An investigation into the relationship between professional practice, child protection and disability. <https://strathprints.strath.ac.uk/46601/1/00447850.pdf>. Viitattu 10.4.2021.

Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos 2019. Tiedosta arviointiin, tavoitteena paremmat palvelut. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus KYS erityisvastuualueella. Asiantuntija-arvio. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138956/URN_ISBN_978-952-343-427-1.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 10.6.2020.

Tomlinson, M., Yasamy, M.T., Emerson, E., Officer, A., Richler D. ja Saxena, S. 2014. Setting global research priorities for developmental disabilities, including intellectual disabilities and autism. *Journal of Intellectual Disability Research*, december 2014 volume 58 part 12. 1121–1130. <http://web.a.ebscohost.com.ezproxy.savonia.fi/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=41&sid=1f80e0d9-6670-46a1-b443-8186f010e6fe%40sessionmgr4006>. Viitattu 12.4.2021.

Trout, Alexandra, Casey, Kathryn, Chmelka, Beth, DeSalvo, Catherine, Reid, Robert ja Epstein Michael 2009. *Child Welfare League of America*. Mar/Apr2009;88(2). 111–136. https://www.researchgate.net/profile/Robert-Reid-17/publication/26834836_Overlooked_Children_with_Disabilities_in_Residential_Care/links/00b7d52a20ec1a516b000000/Overlooked-Children-with-Disabilities-in-Residential-Care.pdf. Viitattu 11.4.2021.

Tuomi, Jouni ja Sarajärvi, Anneli 2018. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.

Tuomi, Jouni ja Sarajärvi, Anneli 2018. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Verkkokirja. <https://www.ellibslibrary.com/reader/9789520400118>. Viitattu 6.4.2021.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta, TENK 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsittely Suomessa. https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf. Viitattu 21.6.2020

Yleissopimus lasten oikeuksista 1991/60. https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060/19910060_2. Viitattu 8.6.2020.

Yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 27/2016. https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2016/20160027/20160027_2. Viitattu 27.8.2020.

LIITE 1: HAASTATTELUKUTSU

Hei,

opiskelen Savonia ammattikorkeakoulussa Sosiaali- ja terveysalan johtamisen ja kehittämisen ylemmää ammattikorkeakoulututkintoa. Teen opinnäytetyötä erityishuollon ja lastensuojelun rajapinta tapauksista ja etsin tutkimukseeni haastateltavia.

Tutkimukseni tarkoituksena on selvittää kuinka kehitysvammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien lasten palvelut lastensuojelussa toteutetaan. Tutkimukseni keskiössä on sijaishuollon järjestäminen kehitysvammaiselle lapselle. Tutkimukseni kohdistuu Keski-Suomen kuntiin ja muihin palveluiden järjestämistä vastaavissa oleviin tahoihin.

Tutkimukseni tavoitteena on selkiyttää kehitysvammaisen lapsen lastensuojelusijoituksien palvelu prosessia ja kartoittaa tarkoituksenmukaisien palveluiden olemassaoloa. Lisäksi tavoitteena on kehittää selkeä malli, jonka avulla yksityinen avohuollon sosiaalipalveluita tarjoava yritys pystyy vastaamaan kehitysvammaisten lasten lastensuojelun sijaishuollon järjestämiseen.

Kuulut etsimääni joukkoon, mikäli kunnassanne on kehitysvammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien lasten sijaishuoltoa järjestetty lastensuojelulain 49§ mukaan TAI mikäli kunnassanne on pohdittu vaihtoehtoa soveltaa lastensuojelulain 49§ kehitysvammaisen lapsen sijaishuollon järjestämisessä.

Tutkimukseni on luonteeltaan tapaustutkimus, jonka aineistonkeruun toteutan teemahaastatteluiden avulla. Toivon löytäväni kohdejoukosta 2–4 tapauskuntaa, jotka olisivat halukkaita osallistumaan tutkimukseen. Haastateltavaksi kutsun tapauskunnista lastensuojelun ja erityishuollon sosiaalityöntekijöitä. Toteutan teemahaastattelut mahdollisuuksien mukaan parihaastatteluina sovittuun syksyn 2020 aikana. Haastatteluissa hyödynnetään etäyhteyttä.

Tutkimukseni toimeksiantaja on KVPS Tukena Oy, joka tuottaa palveluita kehitysvammaisille ja erityistä tukea tarvitseville henkilöille valtakunnallisesti.

Mikäli olet halukas osallistumaan tutkimukseeni tai haluat lisätietoja aiheesta, niin ota rohkeasti yhteyttä!

Halukkaita pyydän ilmoittautumaan sähköpostitse riina.goos@edu.savonia.fi sunnuntaihin 13.9.2020 mennessä.

Ystävällisin terveisin,

Riina Göös

riina.goos@edu.savonia.fi

040 578 4957

opiskelija YAMK

Savonia ammattikorkeakoulu

LIITE 2: TEEMAHAASTATTELUN RUNKO

1. Taustatiedot**2. Kuinka kehitysvammaiset ja erityistä tukea tarvitsevat lapset saapuvat lastensuojelun palveluiden piiriin?**

- a. Onko muiden palveluiden saatavuus hyvä?
- b. Millaista yhteistyötä tehdään palveluiden piiriin tulon yhteydessä?
- c. Kuinka palvelut järjestetään erityislapsille, joiden palvelutarvetta määrittää enemmän lapsen erityinen tuen tarve (esim. vaativa ympärivuorokautinen hoito) kuin lastensuojelullinen peruste?

3. Kuinka kehitysvammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien lasten lastensuojelun sijaishuolto on järjestetty kunnassanne?

- a. Kuinka erityisen tuen tarve sekä kehitysvammaisen lapsen etu otetaan huomioon sijaishuollon paikkaa valittaessa?
- b. Miten kunnat ovat löytäneet tarkoituksenmukaisia sijaishuollon paikkoja kehitysvammaisille ja erityistä tukea tarvitseville lapsille?

4. Millaista yhteistyötä lastensuojelu ja vammaispalvelut tekevät kehitysvammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien lasten lastensuojelun palveluiden suunnittelussa ja seurannassa?**5. Miten kunnissa on hyödynnetty lastensuojelulain 49§ kohtaa "muulla lapsen tarpeen edellyttämällä tavalla"?**

- a. Millaisiin yksiköihin erityisen tuen tarpeisia lapsia on sijoitettu lastensuojelulain 49§ mukaisesti?
- b. Yhteistyön tekeminen Aluehallintoviraston kanssa?

6. Millaisen toimintamallin avulla yksityinen avohuollon sosiaalipalveluita tarjoava yritys pystyy tuottamaan lastensuojelun sijaishuollon palvelua kehitysvammaisille lapsille?

- a. Kuinka prosessi etenee näissä tapauksissa ja kuka prosessia johtaa?
- b. Mitä huomioitavaa käytännön asioissa on, kun eristyslapsi sijoitetaan esim. avohuollon palveluita tarjoavaan kehitysvammaisten lasten yksikköön?
- c. Mitä yksityisen palveluntuottajan tarjoaman avohuollon palvelun tulee sisältää?

LIITE 3: TUTKIMUSTULOKSET TAULUKOITUNA

ALALUOKKA	YLÄLUOKKA	YHDISTÄVÄ LUOKKA	YLEMPI YHDISTÄVÄ LUOKKA
<ul style="list-style-type: none"> kehitysvammaisten lasten näkymätön lastensuojelun tarve vammaisuuden alle jää asioita peittoon kehitysvammaisilla haasteita kommunikaatiossa lapsen haastavuus ja vammaisuus esteenä ymmärtää lastensuojelun tarvetta 	Haasteet vammaisen lapsen tarpeiden ymmärtämisessä	Edunvalvojan rooli erityislapsen palvelusuunnittelussa	lapsen perusoikeudet
<ul style="list-style-type: none"> edunvalvoja kehitysvammaisen lapsen palvelusuunnittelussa vanhempien kuuleminen 	edunvalvojan kuuleminen lapsen asioissa		
<ul style="list-style-type: none"> huostaanotetun lapsen oikeus vammaispalveluihin vammaispalvelut erityispalvelua kehitysvammaiset lapset normaaleihin palveluihin erityislasta kohdellaan ensisijaisesti lapsena yhdenmukaisesti muiden perheiden kanssa lapsi ja perhepalvelut myös vammaisille oikeus palveluohjaukseen lapsella ja sijaispaikalla kehitysvammaisen oikeus lastensuojelun palveluihin lainmukainen oikeus lastensuojelun palveluihin kehitysvammaisilla myös lastensuojelun tarvetta 	oikeus lastensuojelusekä vammaispalveluihin	lapsen oikeudet	
<ul style="list-style-type: none"> sijaishuollon aikana saatu diagnoosi diagnoosin jälkeen varmistetaan palvelut ja tuki 	diagnoosiperäiset palvelut		
<ul style="list-style-type: none"> lapsen tarpeisiin sopiva paikka 	lapsen etu sijaishuollon järjestämisessä		

<ul style="list-style-type: none"> • lapselle sopiva sijaispaikka • tarpeisiin perustuvat palvelut • ymmärrys lapsen erityisyydestä • rajanveto vaikeaa palveluiden välillä • kriteerit samat kaikille • lapsen erityisiin tarpeisiin vastaaminen sijaishuollossa • ympärivuorokautiseen tuen tarpeeseen vastaaminen • lapsen edun mukaisuus sijaishuolto- paikan valinnassa 			
<ul style="list-style-type: none"> • sijaishuollon järjestämiseksi monia keinoja • myös avohuollon sijoituksia kokeiltu • etsitään lapselle perhettä • palvelutarpeen arviointi palvelujen suunnittelussa • paikkojen vaihtaminen palvelutarpeen muuttuessa 	sijaishuollon järjestämisen monia tapoja	sijaishuollon toteuttamisen käytännöt	yksilölliset ratkaisut sijaishuollon järjestämiseen
<ul style="list-style-type: none"> • yhteistyössä vammaispalveluiden kanssa • vammaispalveluiden osaamista hyödynnetään • lastensuojelu tarvitsee vammaispuolen apua • lastensuojelussa ei kommunikointiosaamista • yhteistyö lapsen edun hyväksi • kulujen jakaminen vammaispalveluiden ja lastensuojelun välillä • lastensuojelun sosiaaliryhteyksillä vähän osaamista vammaisuudesta 	vammaispalvelujen ja lastensuojelun välinen yhteistyö sijoituksissa		
<ul style="list-style-type: none"> • kokemukset sijaispaikoista • sijaishuoltopaikan asiantuntemus 	sopivan paikan valinta	sijaishuollon paikan etsiminen	
<ul style="list-style-type: none"> • lupakäytännöt • ei asiakaslähtöistä lupakäytäntöä 	toimilupakäytännöt		

<ul style="list-style-type: none"> • Keski-Suomen sijaishuoltoyksikkö etsii paikat • sijaishuoltoyksikkö esittää lapselle sopivia paikkoja 	sijaishuoltoyksikön rooli		
<ul style="list-style-type: none"> • sijaishuollon paikkoja myös kauempaa • sijaishuollon paikoista pulaa • pulaa hyvistä sijaishuoltoapaikoista • ei kehitysvammaisiin erikoistunutta sijaishuoltopaikkaa 	paikkojen puute		
<ul style="list-style-type: none"> • erityishuoltopiirien laitoksissa vahvaa osaamista kehitysvammaisuudesta • lapsen haasteet voivat olla suuria • laitoksissa pystytään vastaamaan haastaviin asiakkaisiin • laitoksen toiminta strukturoitua • laitoksessa palvelut saman katon alla • lastensuojelun rajoitustoimenpiteet eivät ole riittäviä • laitoksessa pystytään vastaamaan nuoruuden haasteisiin 	laitossijoitusten edut	sijoituksen kehitysvammalaitoksiin	
<ul style="list-style-type: none"> • kehitysvammaisia sijoitetaan erityishuoltopiirien laitoksiin • lasten laitospurku ei ole onnistunut • lasten määrä kehitysvammalaitoksissa lisääntynyt • erityishuoltopiirien laitoksiin sijoitettu • kehitysvammaiset sijoitetaan laitokseen 	kehitysvammalaitosten rooli vahvaa		
ALALUOKKA	YLÄLUOKKA	YHDISTÄVÄ LUOKKA	YLEMPI YHDISTÄVÄ LUOKKA
<ul style="list-style-type: none"> • osaamisen jakaminen • positiiviset kokemukset yhteistyön toteutumisesta • luottamus työpariin • yhteiset arvot ja asenteet 	yhteistyön merkitys työntekijöille	Yhteistyön merkityksellisyys	Lastensuojelun ja vammaistyön välinen yhteistyö sijoituksissa

<ul style="list-style-type: none"> • vastuun kantaminen parityössä • aito työparius • aito keskusteluyhteys • osaaminen täydentyä yhteistyössä • aloitteellisuus yhteistyössä 			
<ul style="list-style-type: none"> • yhteistyön merkitys suuri ennaltaehkäisevissä palveluissa • yhteistyö palveluiden nivelvaiheessa • yhteistyöllä turvataan lapsen asemaa • päällekkäiset palvelut • luonteva yhteistyö häivyttää rajapintaa 	yhteistyön merkitys asiakkaalle		
<ul style="list-style-type: none"> • yhteistyön tekeminen moniammatillisessa verkostossa • lain velvoite yhteistyöhön • organisaatiosta lähtevät roolit ja vastuut • yhteiset asiakkaat pakottavat yhteistyöhön • lastensuojelun ja vammaistyön palvelut rinnakkain 	velvoitteet yhteistyöhön		
<ul style="list-style-type: none"> • yhteiset suunnitelmapalaverit • yhteiset neuvottelut • kustannusten jakaminen • yhteistyön monet muodot • poikkeusjärjestelyt yhteistyönä 	yhteistyön käytännöt	Käytännön yhteistyö	
<ul style="list-style-type: none"> • kokemukset liian vähäisestä yhteistyöstä • yhteistyötä vammaispalveluihin pitäisi tiivistää • tiedonkulku ollut haasteena • kokemukset yhteistyöstä moninaisia • talous yhteistyön esteenä 	yhteistyön haasteet		
hyvää palautetta yhteistyön onnistumisesta yhteistyön kehittäminen	yhteistyön kehittäminen		

<ul style="list-style-type: none"> vammaispalveluiden työntekijä on pysyvä vammaispuolella vahvaa osaamista 	vammaispalveluiden rooli		
ALALUOKKA	YLÄLUOKKA	YHDISTÄVÄ LUOKKA	
<ul style="list-style-type: none"> kunnissa ei ole hyödynnetty 49§ kunnissa on hyödynnetty 49§ 	49§ soveltaminen	Lastensuojelulain 49§ soveltaminen käytännön toimenä	
<ul style="list-style-type: none"> erityishuolto-ohjelman laatiminen sosiaalityöntekijän rooli 49§ mukaisessa sijaishuollossa 	huomiotavat käytännön asiat 49§ soveltamisessa		
<ul style="list-style-type: none"> tarvittu erityisosaa- mista kehitysvammapuoleen rajoitustoimenpiteet lapsen turvaamiseksi kehitysvammapalveluiden edut lastensuojelun riittämättömät resurssit 	taustatekijät 49§ soveltamiseen		